

Isamaa on rahvuslik-konservatiivne erakond, mis loodi aastal 1992 Eesti Kristlik-Demokraatliku Erakonna, Eesti Kristlik-Demokraatliku Liidu, Vabariiklaste Koonderakonna ja Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna liitumisel. Isamaa juured ulatuvad 1988. aastasse, mil rajatud Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Parteis (ERSP) ühines Mart Laari juhitud kristlik-demokraatliku koonderakonnaga Isamaa aastal 1995 ja alguse sai Isamaaliit. Isamaad võib õigusega lugeda Eesti vanimaks okupatsioonijärgseks poliitiliseks parteiks.

Meie eesmärk on Eesti vaba, konstruktiivne ja turvaline areng, mis tugineb ühiskonnaliikmete aktiivsusele, vastutusele ja väärikusele. Taotleme mõistlikku tasakaalu riigi ja kodanike huvide vahel, eesmärgiga kindlustada Eesti rahvusriigi tulevik. Puutumatu väärtuste tunnustamine on vabaduse ja kodanikuvastutuse tegelik tagatis. Vaid sellised väärtused, mis ei allu moele ega relativismile, on võimelised pakkuma kindlat raamistikku isiksuse vaimsele ja moraalsele arengule.

Tunnustades kodanike südametunnistuse- ja usuvabadust väärtustab Isamaa Euroopa kristliku vaimse olulisust meie ühise tuleviku kujundamisel. Oportunistlik relativism ning piirideta sallivus on murendanud Euroopa ühiskonnad, mille tagajärjeks on tasakaalustava tsentrumi ning püsiväärtuste hajumine. Demokraatia ja inimõiguste üks põhiallikaid on kristlik käsitus inimesest kui ainulaadsest kunstiteosest, kel on oma vastutus ja väärikus ning keda ei saa lahustada miljonite väliselt samasuguste massis. Kaasaegse relativismi ning selge maailmavaate puudumise olukorras on religiooni elu mõtestav roll taas tõusmas. Nüüdisaja reaalteadused ja klassikaline religioon täiendavad teineteist.

Tänane ühiskondlik põhikonflikt pole enam vasak-parem skaalal. See on üha enam konflikt indiviidikeskse liberaalse ühiskonnakorralduse ning konservatismi kui ajaloos omandatud kogemuste ja väärtuste järjepidevuse vahel. Tänapäeval progressiiv-liberaalsel ühiskonnakäsitlusel on vähe ühist klassikalise liberalistmi kui vabadusele orienteeritud maailmavaatega. Iseloomustavad ju 21. sajandi liberalismi pahatihti ebademokraatlikud praktikad nagu „progressiivsete“ arusaamade pealesurumine, lugupidava dialoogi pärssimine ning sallimatus teisitimõtlejate suhtes.

Viimased aastakümned osutavad, et üliliberaalne individualistlik maailmavaade ja sotsialism on end ammendanud, kaotanud usaldusväarsuse ning perspektiivi. Stabiilne majanduskasv ja lootus inimeste heaolu pidevale suurenemisele on sattunud küsimärgi alla. Seal, kus heaolu kõrge tase on saavutatud, pole see aga lahendanud inimese põhiküsimusi, mis puudutavad elu mõtte leidmist, armastavat ja kokkuhoidvat perekonda, rahva loomulikku kasvu, solidaarsust ja ligimesearmastust. Lahendust olukorrale ei paku ka populistlikud liikumised, mis võivad küll äratada tähelepanu puuduste kritiseerimisel, kuid on probleemide lahendamisel impotentsed.

Isamaa esindab igavikuliste väärtuste ja kogemuste taassündi. Konservatiividena oleme avatud uuendustele ja reformidele, arvestades seejuures nii mineviku konteksti kui ka reformide kaugemat mõju tulevikule. Taotleme loomulikku sümbioosi aineliste hüvede ja vaimsete väärtuste vahel. Demokraatia ilma väärtusteta muundub hõlpsasti puudulikult looritatud totalitarismiks, hoiatas paavst Johannes Paulus II.

Isamaalistele väärtustele ja pärandile rajatud poliitiline identiteet aitab tõhusalt panustada meie rahvusriigi kodanike kultuurilise, ühiskondliku ja ainelise arengu edendamisesse. Kuuludes juba kolm aastakümnet Euroopa suurimasse poliitilisse katusorganisatsiooni – kristlik-demokraatlikke ja konservatiivseid erakondi ühendavasse Euroopa Rahvaparteisse – on Isamaal meie erakondadest ka suurim potentsiaal Eesti huvide edendamisel Euroopas.

Tunne Kelam, ISAMAA Erakonna auesimees

EESTLUSE ELUJÕUD

Isamaa valimisprogramm 2023

Eesti Vabariik peab tagama eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise läbi aegade, ütleb põhiseadus. Isamaa maailmavaade toetub põhiseaduse preambulile. Rahvuse, keele ja kultuuri ning sajandite jooksul end tõestanud põhiväärtuste hoidmine on pidevat teadvustamist ja taasmõtestamist eeldav ülesanne. Riigi ja omavalitsuste – kogu avaliku sektori – jaoks on eestluse elujõulisuse hoidmine loomulik ja peamine ülesanne. Sama loomulikuks peaks see saama ka iga kodanikuühenduse, ettevõtte ja inimese jaoks. Eestluse elujõudu kannavad suures osas igapäevased pisiasjad, alates kasvõi isiklikust keelekasutusest.

Inimese võime abstraktselt mõelda on sünnitanud maailmas lugematul arvul keeli ja kultuure. Nende kandjaks on rahvusgrupid, kellele toetub kultuuriline mitmekesisus. Isamaa leiab, et unikaalsete keelte, kultuuritraditsioonide, komberuumide ja maailmatunnetuste edasikandmine on inimkonna väärtustamise lahutamatu osa. Nii, nagu liigiline mitmekesisus ökosüsteemis on väärtus iseeneses, on seda kultuuriline mitmekesisus inimkonnas. Mõlemad on osaks elurikkusest. Üleilmastavas maailmas on väikeste rahvuste, keelte ja kultuuride hoidmisest saanud ka üleilmne väljakutse.

Rahvus on tunnetuslik mõiste, mille lõpuni defineerimine ei ole mõistlik ega vajalik. Rahvuse kandmine hõlmab muuhulgas keele kõnelemist, kultuuri kandmist, enesemääratlust ja omaksvõttu teiste sama rahvuse kandjate poolt.

*Eesti rahvuse säilimiseks läbi aegade on vaja järjest enam inimesi, kes
kõnelevad eesti keelt,
kannavad eesti kultuuri ja
määratlevad end eestlasena.*

Isamaa programm Riigikogu valimisteks aastal 2023 keskendub selle eesmärgi täitmisele. Isamaa läheneb valitsemisele seitsme teemavaldkonna kaudu, mis ühendavad enda alla ühisonna- ja poliitikaelu kõigis selle tahkudes.

RAHVUS, EESTLUS ja RIIKLUS on põhivaldkonnad, käsitledes peresid, haridust, kultuuri, julgeolekut ja rahvuslikke hoiakuid. Need kolm valdkonda panevad aluse eestlaste arvukuse, rahvuskultuuri ja eesti keele kasvamisele ning riiklikule julgeolekule, tagades meie rahvuse säilimisele läbi aegade.

MAJANDUS, HEAOLU, KESKKOND ja KODANIKE RIIK on toetavad valdkonnad, millel seisab ühiskonnakorraldus. Parempoolse erakonnana seab Isamaa esikohale inimeste vaba eneseteostuse, isikliku vastutuse ning majandus- ja omandivabaduse.

Seitsme teemavaldkonna tasakaalustatud areng tagab eesti rahvuse püsimise ning loob Eestist õnnelike ja jõukate inimeste riigi.

On vaid üks isamaa!

RAHVUS

perekond, sündimus, rahvastikupoliitika

*Eesti riigi ülim ülesanne on eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise tagamine.
Iseseisev demokraatlik parlamentaarne Eesti rahvusriik on meie ainus valik.*

Tugev perekond on ühiskonna alustala, mis põhineb esivanemate austamisel ja põlvkondadevahelisel lõimumisel. Abielu mehe ja naise vahel peab olema põhiseaduse kaitse all.

Isamaa maailmavaate aluspõhimõtted, juuni 2018

Rahvusesse kasvamine saab alguse perekonnas. Laps sünnib perekonda ning omandab kasvades keele, väärtused ja tavad. Sama leiab aset lapsendamisel. Üleskasvamise käigus kogetu paneb aluse lapse rahvuslikule ja kultuurilisele identiteedile.

Selleks, et eestlaste arvukus pöörduks taas tõusule, on esmatähtis, et meie peredes sünniks ja kasvaks palju lapsi. Lasterikkus toetub püsivale ja õnnelikule paarisuhtele, perede majanduslikule kindlustundele ja lastega peredele suunatud avalike teenuste kättesaadavusele.

Riigil tuleb praegusest oluliselt rohkem panustada paarisuhete loomise ja hoidmise ning vanemahariduse programmidesse. Suhte kvaliteet on lasterikkuse vältimatu eeldus. Lapsevanemate ja positiivse kasvatuspraktika toetamine on üks paremaid viise ennetada hilisemaid tervishoiu-, lastekaitse, hoolekande- ja kriminaalsüsteemi ning tööhõive ja majandussektori probleeme.

Lastega peredele suunatud toetusmeetmed vajavad pidevat ajakohastamist. Ükski laps ei tohi jääda Eestis sündimata majanduslikel põhjustel. Samuti on riigi ülesanne tagada lastega peredele kodulähedased teenused, asjatundlik abi ning lapsevanemate sotsiaalne kaitse.

Isamaa:

- kehtestab tulumaksuvaba miinimumi 5000 eurot aastas iga alaealise lapse eest,
- annab abikaasadele õiguse esitada ühine tuludeklaratsioon,
- parandab õnneliku paarisuhte loomise ja hoidmise ning vanemahariduse programmide kättesaadavust, suurendades nende rahastuse 2 000 000 euroni aastas,
- võrdsustab lapsetoetused, suurendades esimese ja teise lapse toetuse 100 eurole,
- parandab eluruumide kättesaadavust nelja ja enama lapsega peredele; toetab neljanda või enama lapse sündimisel perre investeeringut eluasemesse kuni 75 000 euro ulatuses pere kohta,
- tagab vanemapuhkuselt tööle naasnud lapsevanemale lapse haigestumisel hooldushüvitise tema keskmise palga väärtuses,
- vabastab abielu sõlmimise riigilõivust,
- tõstab elatisabi ülempiiri, mida riik maksab lapsele, kelle vanem ei täida ülalpidamiskohustust, 200 eurole kuus.

ÕNNELIKUD JA TURVALISED PAARISUHTED

Isamaa:

- parandab õnneliku paarisuhte loomise ja hoidmise ning vanemahariduse programmide kättesaadavust, suurendades nende rahastuse 2 000 000 euronit aastas, hõlmates muuhulgas:
  - perehariduse programmid (PREP, IMAGO jt) ja pereteraapia
  - rasedus-, sünnitus- ja raseduskriisinõustamise (raseduskriisikeskused jt)
  - vanemaharidusprogrammid (Imelised aastad, Gordoni perekool jt)
  - lastega perede varajane toetamine, kodulähedased teenused ja ennetustöö (Perepesad jt)
  - pere rahatarkuse programmid,
- seisab peredele vajalike teenuste kättesaadavuse eest üle kogu Eesti.

MAJANDUSLIK TUGI LAPSI SOOVIVATELE PEREDELE

Isamaa:

- tagab lapsi soovivatele peredele piisava majandusliku toe, et ükski laps ei jääks Eestis sündimata majanduslikel põhjustel,
- viib ellu perepõhise tulumaksureformi:
  - iga alaealise lapse eest kehtestatakse tulumaksuvaba miinimum 5000 eurot
  - annab abikaasadele õiguse esitada ühine tuludeklaratsioon,
- võrdsustab lapsetoetused, suurendades esimese ja teise lapse toetuse 100 eurole,
- parandab eluruumide kättesaadavust nelja ja enama lapsega peredele, arendades vastavaid riiklikke toetusmeetmeid ja suurendades nende mahtu; toetab neljanda või enama lapse sündimisel perre investeringut eluasemesse kuni 75 000 euro ulatuses pere kohta,
- parandab kodulaenu kättesaadavust lastega peredele, sh laenu taotlemisel vanemapuhkuse perioodil või kodu asumisel vähese aktiivsusega kinnisvaraturu piirkonnas,
- edendab riigi, kohaliku omavalitsuse ja erakapitali koostöös elamuarendust noortele peredele maapiirkondades.

ABIELU JA LASTERIKKUSE VÄÄRTUSTAMINE

Isamaa:

- väärtustab abielu ja laste kasvatamist,
- algatab põhiseaduse täiendamise naise ja mehe vahelise abielu kui rahvuse püsijäämise tagatise õiguskaitse parandamiseks,
- tagab vanemapuhkuselt tööle naasnud lapsevanemale lapse haigestumisel hoolduslehele jäämisel töövõimetushüvitise tema keskmise palga väärtuses (praeguarvestatakse töövõimetushüvitist miinimumpalgast lähtudes)
- vabastab abielu sõlmimise riigilõivust,
- kujundab haridus-, kultuuri- ja sotsiaalvaldkonna koostöös lasterikkust ja terveid peresuhteid väärtustavaid ühiskondlikke hoiakuid,
- seisab vastu perevaenuliku propaganda levikule,
- tunnustab peresõbralikke tööandjaid ja ühiskondlikke algatusi.

LAPSE HUVID ÜSIKVANEMA PERES, ABIELU PURUNEMISEL JA VANEMA KAOTAMISEL

Isamaa:

- kaitseb lapse huve abielulahutuse korral, et lapsel säiliks lähedussuhe mõlema lahutatud vanemaga ning mõlemad vanemad hoolitseksid lapse eest nii olmeliselt kui ka emotsionaalselt,
- kaitseb vanema kaotanud lapse huve,
- kaitseb üksikvanema perre sündinud lapse huve,
- tagab vanemliku hoolitsuseta jäänud lapsele turvalise, püsiva ja terapeutiliselt kompetentse hoolitsuse perekondliku turvatunde ja kiindumussuhte hoidmiseks ning lapse tulevikupotentsiaali parimal viisil avamiseks,
- tagab kasuperedele, hooldusperedele ja asenduskodude vanematele supervisiooni, koolitused ja majandusliku toe,
- tõstab elatisabi ülempiiri, mida riik maksab lapsele, kelle vanem ei täida ülalpidamiskohustust, 200 eurole kuus; elatise maksmata jätnud lapsevanemalt nõuab riik tagatise välja.

LASTE VÄÄRKOHTLEMINE JA PEREVÄGIVALD

Isamaa:

- pöörab erilist tähelepanu laste väärkohtlemise ja perevägivalla ennetamisele ning vägivallaohvrite toetamisele,
- kaitseb last agressiivse seksuaalpropaganda ja sooärevuse tekitamise eest, väärtustades seeläbi lapse vaimset tervist,
- kaitseb lapsevanemate õigust kaasa rääkida lastele antava seksuaalhariduse kohasuse osas nii lasteaias kui ka koolis,
- toetab lähisuhtevägivalla teadvustamist, ennetamist ja avastamist, vägivaldse suhte katkestamist, süüdlase vastutuselevõtmist, ohvriabi ja vägivallast loobujate tugiprogramme,
- toetab lähisuhtevägivalla ja alaealiste vastu suunatud vägivalla eest määratavate karistuste karmistamist ning pedofiilide registri loomist.

EESTLUS

eesti keel, haridus, teadus, sport, kultuur

Rahvuslus tähendab õigust säilitada ja kaitsta eestlust, Eesti iseseisvust, eesti keelt, kultuuri ja tavasid. Rahvuslus põhineb kõigi rahvaste õiguste ja kultuuri austamisel.

Eesti keele säilimiseks kultuurkeelena on oluline edendada eestikeelset kõrgharidust ja teadust. Õppekeel lasteaedades ja üldhariduskoolides peab olema eesti keel. Peame oluliseks mitmekesiste kultuurivõimaluste arendamist ja rahvusvahelist koostööd.

Isamaa maailmavaate aluspõhimõtted, juuni 2018

Perekonnas omandatud keel, kultuur, väärtused, ellusuhtumine ja hoiakud moodustavad identiteedi baasosa. Mida edasi, seda enam hakkavad identiteeti mõjutama lasteaed, kool, huvitegevused, sõpruskond ja meedia. Akadeemik Oskar Loorits toonitab, et isiku väärtuse ja kaalu ühiskonnas määrab esmajoones tema vaimne selgroog, maailmavaade ja iseloom. Eestluse edasikandmise aspektist muutub määravaks rahvuslike hoiakute, püsiväärtuste ja konstruktiivse maailmatunnetuse edasiandmine kogu haridustee vältel eakohases vormis. Üleilmastavas maailmas orienteerumist ja enese määratlemist toetab religiooniõpetus.

Eestluse elujõu hoidmise kõrval toetub haridusele ja teadusele ka ühiskonna sotsiaal-majanduslik võimekus ja inimese isikliku eneseteostuse edukus. Hea haridus avab noortele parimad eeldused edukaks tulevikuks. Edu tähendus ei ole kitsalt vertikaal-hierarhiline, vaid on seotud inimese isiklike eelduste parima võimaliku rakendamisega karjääriplaneerimise ja elukestva õppe kaudu. Hariduse kvaliteet toetub õpetajale. Isamaa väärtustab õpetajat ning seisab selle eest, et ta oleks hästi tasustatud, kõrgelt kvalifitseeritud ning tunneks end tööl turvaliselt ja ühiskonnas lugupeetult.

Teadussaavutuste jõudmine kõigini ka eesti keeles, kultuuri kättesaadavus ning head loomevõimalused autoritele kannavad edasi meie emakeelt ja kultuuri. Tegusad, haritud, motiveeritud ja rahvuslikult meelestatud inimesed tagavad ühiskondliku heaolu ja eesti rahvuse püsimise läbi aegade.

Isamaa:

- viib lõpule ülemineku eesti õppekeelele kõigis lasteaedades ja koolides,
- tõstab õpetaja töötasu alammäära 125 %-ni Eesti keskmisest palgast,
- eraldab vahendid alushariduse ja huvikoolide õpetajate palgatõusuks,
- tagab Eesti kultuuri elujõu hoidmiseks ja majanduses lisaväärtuse loomiseks teadus- ja arendustegevuse riigipoolse rahastamise 1% SKT-st,
- võimaldab tõsta ülikooli professori palgamäära Eesti keskmisest 4-kordseks, kaasprofessoril 3-kordseks ja doktorikraadiga lektoril 2-kordseks,
- sätestab keeleseaduses täiendavad eesti keele nõuded teenuste osutamisel, avalikus ruumis ja kohalike omavalitsuste volikogudes,
- parandab kultuuri kogemise võimalusi üle Eesti, toetab Eesti tippkultuuri elujõulisust ning tagab professionaalsetele autoritele loomevõimalused,
- jätkab loovisikute sotsiaalsete tagatiste süsteemi arendamist,
- teostab Eesti kultuuritaristu auditi, eesmärgiga olemasolev taristu kaasajastada,
- korraldab laulu- ja tantsupeo seaduse vastuvõtmise.

EESTI KEEL IGAS ELUVALDKONNAS

Isamaa:

- tagab korrektse eesti keele kasutamise ja arenemise kõikides riigi- ja omavalitsusasutustes ning avalikus ruumis, sh küberruumis ning toetab eesti keele masintõlke tarkvaraarendusi, et kõikjal tehiskeskkonnas oleks võimalik kasutada eesti keelt,
- sätestab täiendavad eesti keele nõuded teenuste osutamisel, avalikus ruumis ja kohalike omavalitsuste volikogudes,
- viib riigi, kohalike omavalitsuste ja avalik-õiguslike juriidiliste isikute ja sihtasutuste dokumendihalduse tarkvara üle eesti keelele,
- tunnustab rahvusvahelisi ettevõtteid ja kodanikuühendusi, kes oma organisatsiooni sees soodustavad muu päritolu töötajate eesti keele omandamist ja kasutamist; Isamaa otsib võimalusi parimate algatuste toetamiseks ja laiendamiseks,
- tõstab keelenõuete rikkumisel tasumisele kuuluva sunniraha 9600 eurole,
- panustab täiendavalt eesti keele õppe ja kasutamise võimalustesse internetis ja nutiseadmetes,
- suurendab täiskasvanute eesti keele kursuste mahtu.

ÜLEMINEK EESTI ÕPPEKEELELE

Isamaa:

- viib lõpule ülemineku eesti õppekeelele kõigis lasteaedades ja koolides, juhtides protsessi ning eraldades selleks vajalikud vahendid; üleminek algab 2024. aastal ning viiakse põhikoolis lõpule 2029/30. õppeaastaks.

EESTI KEEL KÕRGHARIDUSES JA TEADUSES

Isamaa:

- suurendab kõrgkoolide rahastamist, rõhuga eestikeelsetel õppekavadel ning aitab kaasa Eestisse pikaks ajaks jäävate välisõppejõudude eesti keele omandamisele, et nad saaksid osaleda asjaajamisel ja õpetada ka eestikeelsetel õppekavadel,
- korraldab kõrgkoolide rahastamise lähtudes eesmärgist soodustada eesti teaduskeele arengut:
  - bakalaureuse- ja magistritasemel tuleb tagada eestikeelne õpe; juhul kui õppekava on ingliskeelne, siis peab olema ka sarnase sisuga eestikeelse õppe võimalus,
  - ülikoolid peavad välisüliõpilastele kõigil tasemetel pakkuma eesti keele ja kultuuri õpet,
  - vähemalt 50% doktorantuuri lõpetajatest peavad oskama eesti keelt B2 tasemel,
  - võõrkeelsetele väitekirjadele tuleb lisada ammendav eestikeelne kokkuvõte, et edendada eesti teaduskeele arengut.

ÕPETAJATE JÄRELKASV

Isamaa:

- jätkab õpetajate palga tõstmist ning lahendab õpetajaskonna järelkasvuprobleemi:
  - tõstab õpetaja töötasu alammäära 125 %-ni Eesti keskmist palgast,

- eraldab vahendid alushariduse ja huvikoolide õpetajate palgatõusuks, makstes selleks riigipoolset palgatoetust analoogiliselt treenerite ning laulu- ja tantsukollektiivide juhtide palgasüsteemile,
- väärtustab õpetaja kandvat rolli eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimisel läbi aegade ning kaitseb õpetajat selles töös,
- õpetajakutse populariseerimiseks jätkab ülikoolide pedagoogilistel erialadel stipendiumi maksmist, loob nõustamissüsteemi ja toetab alustavale õpetajale tuge pakkuvaid algatusi,
- taastab õpetaja karjäärimudeli, milles kvalifikatsiooni tõstmine toob kaasa suurema palga,
- vähendab õpetaja koormust,
- suurendab klassijuhataja palgalisa,
- toetab jätkuvalt põhimõtet, et lasteaiasõpetaja töötasu peab olema vähemalt 90% kooliõpetaja töötasu alammäärast bakalaureusekraadi ja 100% magistrikraadi omamisel.

KÕRGHARIDUS JA TEADUS

Isamaa:

- tagab eestikeelse kõrghariduse kättesaadavuse,
- tagab Eesti kultuuri elujõu hoidmiseks ja majanduses lisaväärtuse loomiseks teadus- ja arendustegevuse riigipoolse rahastamise 1% SKT-st,
- võimaldab tõsta ülikooli professori palgamäära Eesti keskmisest 4-kordseks, kaasprofessoril 3-kordseks ja doktorikraadiga lektoril 2-kordseks; selle rakendamiseks viib sisse vajalikud muudatused kõrgkoolide rahastamise alustesse,
- tõstab õppelaenu piirmäära, pikendab tagasimakseperioodi ning tagab lapsevanemaks saamisel õppelaenu osalise kustutamise,
- otsib võimalusi motiveerida Eestis kõrghariduse omandanud inimesi oma haridust just Eestis rakendama.

KUTSEHARIDUS

Isamaa:

- viib kutsehariduse õppekavad ja koolivõrgu vastavusse tööturu vajadustega,
- kaasab tööandjad koostöösse kutse- ja kõrgharidusvõrgustikuga, loob tõhusa töökohal toimiva kutseõppe süsteemi ning jätkab ja laiendab õpipoisikoolitust ja teisi tööpraktika vorme eesmärgiga anda noortele tööeluks vajalikud oskused,
- kasvatab õpilase valikuvabadust, kaotades barjäärid ja nn tupikteed noore liikumisel haridussüsteemis ning pakub kutsekoolide ja gümnaasiumide ühisõppekavu,
- tagab kutseõppeasutuse lõpetajale gümnaasiumi lõpetajaga võrdsed võimalused õpingute jätkamiseks.

TULEVIKU KOOL

Isamaa:

- kujundab kõigi haridustasemetega õppekavad vastavalt Eesti ühiskonna ja õpilaste arengu vajadustele, sh
  - viib gümnaasiumis ja kutsekoolis sisse kohustusliku riigikaitseõpetuse, et tagada noortele vajalikud teadmised kriisiolukorras tegutsemiseks,
  - pöörab erilist tähelepanu eesti rahvuse, keele ja kultuuri, religioonide ja vaimse pärandi, terve perekonna loomise ja hoidmise ning rahatarkuse alase teadlikkuse tõstmisele,

- suurendab koolide otsustusõigust kooli eripärasest lähtuva valikainete programmi pakkumisel,
- loomib üld- ja kutsehariduse ühisõppekavad, andmaks lisavõimalusi nii gümnaasiumide kui ka kutseõppeasutuste õpilastele,
- arendab lapses ja noores tööharjumust koostöös koolide tööõpetuse valdkonna, huvijuhtide ja ettevõtjatega; soodustab lastele töö pakkumist suveperioodil, otsides võimalusi talupidajate kaasamiseks ja lastelaagrite sidumiseks maatööstusega,
- tagab riigi-, munitsipaal- ja erakoolidele ühetaolised rahalised võimalused hariduse pakkumiseks, et toetada haridussüsteemi mitmekülgset,
- seisab vastu koolikiusamisele, toetab koolide kiusamisvabaks muutmise programme ning hoolitseb õpilaste vaimse tervise eest,
- töötab välja ja rakendab koolijuhtide atesteerimise süsteemi, et tagada õppeasutuste kõrge tase,
- võimaldab mitmekülgset huviharidust.

ELUKESTEV ÕPE

Isamaa:

- arendab koostöös kõrgkoolidega mikrokraadide süsteemi, et laiendada täiskasvanute enesetäiendusvõimalusi,
- laiendab koostöös töötukassa ja ettevõtjatega karjääripöörde ja praktikaõppe võimalusi, et suurendada paindlikkust tööturul,
- loob motivatsioonipaketi töötavate inimeste elukestvaks kutsehariduslikuks õppeks ja ümberõppeks, sh tõstab eakate teadlikkust digi- ja nutivaldkonnas ning arendab erivajadustega inimeste võimalusi tööelus osalemiseks.

EESTLASED VÄLISMAAL

Isamaa:

- toetab väliseestlaste eesti keele õppe programme ning kultuuriüritusi, et laiendada eestluse kandepinda,
- loob võõrsil kooliteed alustanud eesti lastele võimalusi õppida vähemalt ühe õppeaasta Eestis,
- toetab Eestisse tagasi pöörduvate perede lapsi haridustee jätkamisel Eesti koolides,
- kaasab õpilasvahetuste YFU ja Erasmus raames väliseesti noori,
- toetab väliseesti ajakirjandust.

LOOVISIKUD

Isamaa:

- toetab eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimiseks loovisikuid pikaajaliste stipendiumite kaudu, jätkab kunstniku- ja kirjanikupalga maksmist, kaasates ka teisi kunstivaldkondi,
- jätkab loovisikute sotsiaalsete tagatiste süsteemi arendamist, et viia see vastavusse vabakutselise loovtöö iseloomuga,
- toetab Eesti tippkultuuri elujõulisust tasakaalustamiseks massikultuuri levikut ning tagab professionaalsetele autoritele loomevõimalused,
- toetab pärimuskultuuri nii professionaalse kui ka harrastustegevuse vormis.

EESTI KULTUURIST OSASAAMINE

Isamaa:

- toetab eesti autoreid, eestikeelse kirjanduse levikut, raamatukogusid ja digilahendusi ning tagab eestikeelse kirjanduse ja meedia kättesaadavuse,
- arendab loometööks ja loomingu eksponeerimiseks vajalikku tehnilist infrastruktuuri koostöös erialaliitude, arenduskeskuste ja kohalike omavalitsustega,
- toetab kohalikel traditsioonidel põhinevate festivalide ja muude kultuurisündmuste läbiviimist kogukondade identiteedi ja ühtekuuluvuse edendamiseks,
- aitab kaasa eesti kultuuri jõudmisele maailma, kaasates selleks rahvusvahelist turundus- ja produktsioonikompetentsi,
- toetab filmide tootmist, filmiharidust ning väärtfilmide ja filmipärandi kättesaadavuse parandamist, peab oluliseks eestikeelsete ja eesti kultuuri kajastavate filmide ja muu audiovisuaalse loomingu turuosa ja ekspordi kasvu,
- näeb audiovisuaalsektorit kui üht ekspordipotentsiaaliga valdkonda ja peab jätkuvalt oluliseks tagasimaksefondi kui meedet, mis toetab audiovisuaalsektori ekspordivõime, hõive ning palkade ja tasutud maksude kasvu,
- toetab tingimuste loomist mitmekülgeks kultuuri- ja huvitegevuseks kõikjal Eestis ning täiendab vajadusel rahva- ja kultuurimaju ning huvitegevuse korraldust puudutavat õiguslikku raamistikku,
- parandab erivajadusega inimeste kultuurist osasaamise võimalusi, sealhulgas kultuuriasutuste füüsilist ligipääsetavust ning jätkab eesti filmide varustamist kirjeldustõlkega nägemispuudega inimestele,
- teeb koostööd erameediakanalitega, et ühiskonna jaoks oluline ja hädavajalik info oleks kättesaadav kõigis kanalites,
- tagab eestikeelse avaliku meedia sisu kättesaadavuse interneti kaudu üle maailma,
- soodustab erakapitali suuremat kaasamist kultuuri loomisesse ja edendamisse,
- suurendab tulumaksusoodustusega kultuuri- ja spordivaldkonna vabaühendustele tehtavate tulumaksuvabade annetuste ülempiiri.

RAHVUSLIK MÄLU

Isamaa:

- toetab laiapindse riigikaitse osana rahvusliku mälu hoidmist,
- toetab rahvusteadusi ja nende uurimistulemuste levitamist ning suurendab vastavat erirahastust,
- toetab kultuurimälu hoidmist, arendamist ja uurimist mäluasutustes ning parandab talletatud kultuuripärandi kättesaadavust muuseumikogude ja arhiivide digiteerimise teel,
- aitab kaasa rahvuslike väärtuste kinnistumisele ühiskonnas läbi mitmekülge haridusvõrgu, noorsootöö, kogukonnahariduse ning koostöö eraharidusasutuste ja strateegiliste partneritega,
- parandab riigikaitsealaste laste- ja noorsooprogrammide kättesaadavust üle Eesti,
- pöörab avaliku ruumi kujundamisel tähelepanu eestluse ja omariikluse loo edasikandmisele ja kinnistumisele rahvuslikus teadvuses,
- kannab hoolt laulupidude ja tantsupidude elujõulisuse eest, algatab laulu- ja tantsupeo seaduse vastuvõtmise ning jätkab juhendajate tegevuse toetamist ettevalmistusperioodil.

MÄLESTISED, KULTUURITARISTU JA AVALIK RUUM

Isamaa:

- teostab Eesti kultuuritaristu auditi eesmärgiga olemasolev taristu kaasajastada, kaalutletud juhtudel rajada uusi riiklikult olulisi kultuuriobjekte ning pöörata tähelepanu säästlikule majandamisele; audit hõlmab kultuuritaristut selle omandivormist ja muinsusväärtusest sõltumata,
- viib läbi mälestiste revisjoni, analüüsides muuhulgas koormust omanikele ning sõlmib ehituspärandi omanikega ühiskondliku kokkuleppe, mille osaks on stabiilse reeglistiku loomine omandikitsenduste koheseks ja õiglaseks hüvitamiseks,
- tagab riiklikult oluliste pärandiobjektide omanikele kulukamate erinõuete täitmiseks riigi finantstoe; pöörab tähelepanu, et riik jätkaks pühakodade toetamist vähemalt samas mahus,
- toetab riigi tasandil ruumiloome kompetentsikeskuse moodustamist,
- otsib võimalusi disaini- ja ruumihariduse alase teadlikkuse tõstmiseks ning elukeskkonda väärtustavate ja säästvate hoiakute kujundamiseks,
- kõrvaldab avalikust ruumist punamonumendid.

KEHAKULTUUR JA SPORT

Isamaa:

- edendab rahva liikumisharrastust,
- toetab harjutus- ja spordiväljakute rajamist üldhariduskoolide juurde ja elurajoonidesse,
- toetab liikumisõpetust kohustusliku kooliprogrammi osana, et võimaldada õpilastele igas koolipäevas vähemalt 60 minutit aktiivset liikumist ja kujundada temas hiljemalt gümnaasiumiastme lõpuks iseseisev liikumisharjumus,
- tagab noorsportlastele head tingimused, tõhusad tugiteenused ja perspektiivikamate talentide varajase märkamise,
- loob lapssportlaste toetuskeskused piirkondlike spordiliitude juurde üle Eesti ja tagab nende kaudu talendikamate laste toitlustuse, spordimeditsiini teenused ja esimese treeneri lisatasu,
- tagab tingimused tippspordi arenguks, seisab sportlaste tervise säilimise ja kaitsmise eest ning laiendab tugiteenuste saamise võimalusi,
- toetab riigieelarvest rahvusvaheliste suurte spordiürituste korraldamist,
- kaalub lahendusi e-spordi kasvava populaarsuse kasutamiseks Eesti riigi tutvustamiseks maailmas,
- tunnustab treenerite rolli ja kohta üldises haridussüsteemis koos sellega kaasnevate nõuete ja kohustustega,
- juurutab planeerimis- ja ehitustegevuses põhimõtte, et uute elurajoonide juurde kavandatakse alati ka sportimisvõimalused kõikidele eagruppidele.

RIIKLUS

välispoliitika, julgeolek, liitlassuhted

Eesti julgeoleku aluseks on kodanike kaitsetahtel ja kohustuslikul ajateenistusel põhinev iseseisev kaitsevõime, liitlassuhted NATO-ga ning liikmelisus rahvusvahelistes organisatsioonides. Meie jaoks on tähtis Eesti kuulumine Euroopa Liitu kui rahvusriikide liitu ja head suhted naaberriikidega, mis põhinevad teineteise suveräänsuse ja huvide austamisel.

Õigus kodule ja selle puutumatusale kätkeb endas õigust kodumaale, rahvuse, keele ja kultuuri säilimisele. Konservatiivne rändepoliitika tagab põliselanike õigused, väärtuspõhimõtted, kultuurikeskkonna, turvalisuse ja heaolu ning sisseränne ei tohi ohustada meie identiteeti ja püsijäämist. Iga Eestisse tulija peab sünnet elulaadi austama ja mõistma.

Isamaa maailmavaate aluspõhimõtted, juuni 2018

Eesti julgeolekuolukord jõudis uude reaalsusesse 2022. aasta veebruaris, kui Venemaa alustas täiemahulist vallutussõda Ukraina vastu. Varasemad agressioonid Georgias ja Ukrainas ning hiljutised hübriidrännakud Poola ja Leedu suunal on märk aina kasvavast ohust. Euroopa rahvaid ohustab ka massiline sisseränne Lähis-Idast ja Aafrika riikidest, rääkimata globaliseerumisega kaasnevatest ohtudest kõikidele väikerahvustele üle maailma.

Eesti tugevus on liitlassuhted. Kuulumine NATO-sse ja Euroopa Liitu aitab meil seista vastu agressioonidele. Esmase kaitse tagamise kohustus lasub siiski Eesti riigil endal. Me vastutame ise oma julgeoleku eest ja peame olema suutelised tagama nii efektiivse heidutuse ja piirivalve kui ka ebaseadusliku rände ennetamise ja sellega võitlemise.

Eesti Vabariik peab investeerima kaitsevõimesse sõna otseses mõttes nii palju kui vaja. Suurendada tuleb investeeringud laiapindsesse riigikaitse (sh elanikkonnakaitse, Kaitseliit, kaitsetahe). Laiapindse riigikaitse osaks on noorte vaba aja sisustamine eestlust ja kaitsetaht kasvavas vormis.

Isamaa:

- suurendab kaitsekulutusi eesmärgiga viia riigi kaitsevõimekus vastavusse julgeolekukeskkonnaga,
- suurendab kulutusi elanikkonnakaitsele ja laiapindsele riigikaitsele,
- kehtestab Eestis elavatele või siia elama asuvatele agressorriik Venemaa kodanikele lojaalsusdeklaratsiooni kohustuse, millega isik kinnitab oma hukkamõistu Venemaa agressioonisõjale; lojaalsusdeklaratsiooniga mitte ühinenud isikute elamisload kuuluvad tühistamisele,
- piirab Eestis kinnisvara omamist terroristlike riikide, sh Venemaa, kodanikel ja ettevõtetel,
- tühistab Eesti suhtes vaenulike riikide kodanike õiguse hääletada Eesti kohalike omavalitsuste volikogude valimistel.

VÄLISPOLIITIKA

Isamaa:

- seisab Eesti püsimise eest Lääne kursil ning NATO ja Euroopa Liidu autoriteetseks liikmeks olemise eest,
- seisab Lääne ühtsuse eest, töötades selle nimel, et NATO ja Euroopa Liit oleksid tõhusad ja töövõimelised organisatsioonid ning riigid panustaksid ühiselt julgeolekupoliitika eest seismise,
- jätkab Ukraina poliitilist ja sõjalist toetamist kuni Ukraina vabadussõja võiduka lõpuni. Selle nimel toetab Isamaa
  - Lääne täielikku kaubandusembargot Venemaaga,
  - Ukrainale ilma piiranguteta kõigi konventsionaalsete relvasüsteemide ja moona tarnimist,
  - Venemaa täielikku rahvusvahelist isoleerimist,
- seisab selle eest, et loodaks rahvusvaheline tribunal Vladimir Putini ja teiste Venemaa agressioonisõja süüdlaste vastutusele võtmiseks,
- jätkab Eesti julgeolekut suurendavat välispoliitikat, sealhulgas:
  - toetab plaanide kohaselt liitlaste alalise sõjalise kohaloleku suurenemist Eestis ning loob selleks vajalikud eeldused, jätkates infrastruktuuri arendamist liitlasvägede alaliseks paiknemiseks, õppuste korraldamiseks ja varustuse eelladustamiseks,
  - tihendab kaitsealast koostööd Ühendkuningriigiga ja USA-ga, lähtudes Madridi tippkohtumisel määratud ühisest ülesandest,
  - astub samme tihendamaks kaitsealast koostööd Poola, Soome, Rootsi, Läti ja Leeduga, eesmärgiga luua NATO raamistikus ühine julgeolekuruum.

EUROOPA LIIT

Isamaa:

- seisab Eesti kuulumise eest Euroopa Liitu,
- seisab Euroopa Liidu kui suveräänsete riikide liidu püsimise eest,
- seisab vastu algatustele, mis kätkevad endas otseselt, kaudset või varjatud liikumist Euroopa unitaarriigi suunas, sealhulgas ei toeta Euroopa Liidu ühtset maksu-, sotsiaal- ja migratsioonipoliitikat,
- toetab Euroopa Liidu poolse bürokraatia ja ülereguleerimise vähendamist,
- seisab Euroopa Liidus Eesti ja teiste liikmesriikide majanduse ja kohalike tavade kaitsmise eest asjatundmatu ja ekstsessiivse Euroopa poliitika vastu,
- seisab Eesti kodanikuühenduste ja esindusorganisatsioonide parema kaasamise eest Euroopa Liidust lähtuvate regulatsioonide väljatöötamisesse.

RIIGIKAITSE

Isamaa:

- suurendab kaitsekulutusi eesmärgiga viia riigi kaitsevõimekus vastavusse julgeolekukeskkonnaga,
- jätkab täielikult mehitatud, välja õpetatud, relvastatud ja varudega kindlustatud kaitseväge arendamist vastavalt plaanidele ning loob vajalikud eeldused plaanide kaasajastamiseks, sealhulgas:
  - suurendab julgeolekuasutuste rahastamist tõhusa eelhoiatuse ja arendamiseks,
  - suurendab kaitseväge valmidust ohule reageerimiseks ning jätkab mobilisatsiooni süsteemi tõhustamist,

- investeerib täiendavalt küberturvalisusesse,
- töötab välja meetmed, et võidelda üheskoos liitlastega desinformatsiooni leviku vastu,
- hoiab riigikaitseinvesteeringute tegemisel tähelepanu all üksikvõitleja ning väikeüksuste tasandit,
- tähtsustab ühiskonna kaitsevalmidust ja parendab kodanikukaitset, sealhulgas:
  - suurendab kulutusi elanikkonnakaitsele ja laiapindsele riigikaitsele,
  - suurendab Kaitseliidule riigikaitse ülesannete täitmiseks vajalikke vahendeid,
  - toetab Kaitseliidu kui laiapindset riiki katva organisatsiooni mittesõjalisi tegevusi, tagades Eesti riigi vastupidavuse ja kodanikukaitse vajadused,
  - kiirendab riigikaitse sporditaristu, sh lasketiirude rajamist,
  - motiveerib ettevõtteid looma töötajatele võimalusi riigikaitse panustamiseks, luues selleks riigipoolsed soodustused ja tunnustussüsteemi,
  - viib gümnaasiumis ja kutsekoolis sisse kohustusliku riigikaitseõpetuse,
  - suurendab kodanike võimalusi iseseisvalt panustada riigikaitse võimekuse loomisesse, sh suurendab relvaseaduse alusel kodus hoitava laskemoona piirmäära ning lihtsustab tulirelvade soetamist laskmisharrastuse eesmärgil,
  - võimaldab ajateenistuse raames tsiviilrelvaloa eksami sooritamise,
  - loob koostöös Kaitseliidu ja kohaliku kogukonnaga maakondadesse noorte kaitsetahte keskused,
  - toetab Eesti kaitsetööstuse uurimis- ja arendustegevust ning ekspordivõime kasvu,
  - tugevdab elanikkonnakaitse seadusandlikku baasi,
- väärtustab inimest riigikaitse alustalana, selleks:
  - taastab kaitsevägekaplanaadi,
  - määratleb veteranidena ka Eesti vabadusvõitluse ja riigikaitse taastamise veteranid,
  - kaasajastab veteranipoliitika, lähtudes muutunud julgeolekukeskkonnast ning tuginedes veteranide esindusorganisatsiooni kogemustele ja ettepanekutele,
  - vaatab üle kaitseväelaste kui riigiteenistujate staatuse ja vajadusel seadustab muudatused,
- toetab koostöös kaitseväge juhtkonnaga jalaväemiinide kasutuselevõttu võimaldavate otsuste ja muudatuse tegemist,
- seisab Eesti toidujulgeoleku eest, tagades toiduvarude olemasolu ning hajutatud tootmise ja ladustamise, kaasates partneritena üle Eesti paiknevad mikrotootjad,
- seisab Eesti energiajulgeoleku eest (lähemalt loe valdkonnast „MAJANDUS“).

RÄNNE JA KODAKONDSUS

Isamaa:

- toetab kodakondsuspoliitika põhialuseid, mis lähtuvad Eesti riigi õiguslikust järjepidevusest ja põhinevad demokraatliku õigusriigi alustel,
- on vastu mitmik kodakondsuse võimaldamisele,
- on võõrtööjõu sisserände suhtes konservatiivsel positsioonil, eelistades sellele eestlaste tagasipöördumist ning passiivsete inimeste naasmist tööturule,
- ei suurenda kehtivat migratsioonikvooti, mis on 0,1% Eesti elanikkonnast,
- on seisukohal, et Euroopa Liit peab viivitamatult kehtestama tõhusa kontrolli Schengeni piiride üle, panustama pagulaste abistamisele kriisikollete pagulaslaagrites ning saatma Euroopast välja illegaalsed majandusimmigrandid,
- aitab Ukraina sõjapõgenikke, tagab neile vajaliku toe ja loob tagasipöördumist toetava programmi, mis aitab ukrainlastel naasta sõjategevusest puutumata piirkondadesse,
- peab tarvilikuks säilitada Euroopa Liidu liikmesriikide iseseisev immigratsioonipoliitika,

- on seisukohal, et Euroopa Liidu välispiiride kindlustamiseks ja moodsaks väljaarendamiseks tuleb vahendid leida Euroopa Liidu eelarvest,
- säilitab riigikogu kontrolli pagulaste ümberasustamise ja ümberpaigutamise üle.

SISEJULGEOLEK

Isamaa:

- peab vajalikuks kehtestada Schengeni piirikontroll seoses Ukraina sõjaga, arendada eraldi piirivalve võimekus, luues selleks iseseisva käsuliiniga piirivalve teenistuse, millel on ka riigikaitse ülesanded,
- tühistab Eesti suhtes vaenulike riikide kodanike õiguse hääletada Eesti kohalike omavalitsuste volikogude valimistel,
- kehtestab Eestis elavatele agressorriik Venemaa kodanikele lojaalsusdeklaratsiooni kohustuse, millega isik kinnitab oma hukkamõistu Venemaa agressioonisõjale; tühistab lojaalsusdeklaratsiooniga mitte ühinenud isikute elamisloa,
- on vastu Venemaa kodanike riiki lubamisele, välja arvatud humanitaarerandid,
- toetab Venemaa ja Valgevene kodanikelt relvade kiiret ära korjamist,
- viib sisse täiendavad kinnisvara omandamise piirangud Venemaa kodanikele,
- kõrvaldab avalikust ruumist punamonumendid,
- jätkab Eesti-Vene kontrolljoone füüsiliste kaitserajatiste kiiret väljaehitamist, et takistada ebaseadusliku migratsiooni kasutamist hübriidründa Eesti riigi vastu, tõhustab lõunapiiril järelevalvemeetmeid Eestisse saabujatest parema ülevaate tagamiseks,
- arendab elanikkonna kaitsevõimet, strateegiliste varude soetamist ning varjumisvõimalusi,
- ei piira seaduslikult relva omavate Eesti kodanike relvakandmise võimalusi.

TURVALISUS JA ÕIGUSKAITSE

Isamaa:

- vähendab kohtute töökoormust, vabastades kohtunikud õigusemõistmisega mitteseotud ülesannete täitmisest, lihtsustab menetlusnorme ja viib kohtusüsteemist välja nende ülesannete täitmise, mis oma olemuselt kujutavad sotsiaalteenuseid ja mitte õigusemõistmist,
- toetab ühiskonna turvalisust suurendavaid kodanikuühendusi ja vabatahtlikke, sh abipolitseinikke ja päästjaid,
- pöörab erilist tähelepanu korruptsiooni tõkestamisele, tagades seadusloome ajakohastamise ja õiguskaitseorganite tööks vajalikud eelarvevahendid,
- tõstab päästjate ja politseinike palka,
- toetab alaealiste õigusrikkumiste ennetamiseks nende suuremat kaasamist huvitegevusse ja õigusrikkujatele mõjusate meetmete kohaldamist.

MAJANDUS

majandus, maksud, energeetika, transport, taristu

Meie majanduspoliitiliseks nurgakiviks on vaba turumajandus, mis põhineb ettevõtlikkusel, eraomandil, ausal konkurentsil, stabiilsel rahal, madalatel maksudel ning minimaalsel riiklikul reguleerimisel.

Edukas majandus toetub innovaatilistele (ja teaduspõhistele) tehnoloogilistele lahendustele.

Isamaa maailmavaate aluspõhimõtted, juuni 2018

Eesti majanduse elujõud on eestluse elujõu olulisemaid tagatisi. Eesti majandusedu aluseks on aktiivsed ja kõrgelt haritud inimesed, paindlik ettevõtluskeskkond ja vastuvõtlikkus uutele tehnoloogiatele. Isamaa seisab nende konkurentsieeliste säilimise eest.

Majanduse käekäigust sõltub kogu ühiskonna käekäik. Isamaa on parempoolne erakond ning näeb majanduse toimimise alusena vaba eneseteostust, turumajandust ja omandivabadust. Isamaa majanduspoliitika põhiolemus seisneb elujõulise ettevõtluse soosimises madala maksukoormuse ning bürokraatia ja halduskoormuse vähendamise kaudu, samuti võimaluste loomises uute elujõuliste ettevõtete tekkeks.

Teadusliku ja tehnilise progressi ning innovatiivse majanduse areng on Eesti prioriteet. Eesti rahvuse, keele ja kultuuri ning meie ühiskonna seniste kogemuste ja väärtuste edasikandmine üleilmsete ettevõtete ajastul on väljakutse, millele riik peab lakkamatult tähelepanu pöörama. Isamaa peab elutähtsaks ka eri põlvkondade sidusust. Praegune elujõuline ja tegutsev põlvkond ei peaks tegema ühiskonda laiapindselt mõjutavaid otsuseid, lähtudes üksnes omaenda arusaamadest ja huvidest. Igal põlvkonnal on kohustus tunnustada ja väärtustada eelneva põlvkonna pärandit ning samas valmistada ette investering järgnevale, vältides elamist veel sündimata põlvkonna kulul.

Eesti energiajulgeoleku tagamine on lähema aastakümne suurim väljakutse. Energiajulgeoleku saavutamiseks tuleb jõuliselt investeerida juhitavatesse energiavõimsustesse, luues investeerimiskeskonna, mis võimaldab Eesti elektritarbimise aastaks 2030 katta kodumaise elektritootmisega. Eesmärk kujundada Eestist energiat eksportiv riik on seotud meretuuleparkide arendamisega ning tuumaenergia arendamise uuringute ja analüüsiga.

Isamaa:

- seab eesmärgiks 3% ületava majanduse reaalkasvu,
- toetab tuumaenergia arendamise uuringuid ja analüüsi,
- ajakohastab õigusaktidega fikseeritud tulumaksuvabastuse piirmäärad, sh välislähetuse päevaraha, isikliku sõiduauto kasutamise hüvitis, vastuvõtukulud,
- otsib võimalusi kriisiaja energiatoetuste laiendamiseks kõikidele kodutarbijatele,
- viib Eesti elektrivarustuse hiljemalt 2030. aastaks täielikult üle kodumaisele elektrile,
- loob vastutustundliku laenamise edendamiseks ja konkurentsi parandamiseks riigi initsiatiivil positiivse krediidiregistri,
- on vastu uutele maksudele ja maksumäärade tõusule.

KRIISIABI

Isamaa:

- otsib võimalusi kriisiaja energiatoetuste laiendamiseks kõikidele kodutarbijatele,
- tagab riigi finantsilise valmisoleku ja finantspuhvid võimalikeks suuremahulisteks kriisideks (julgeolekukriis, tervishoiukriis, energiakriis jms),
- toetab energiale (elekter, gaas, toasoe jms) rakendatavate maksude ajutist vähendamist kriisiajaks.

KIIRE MAJANDUSKASV ÜLE EESTI

Isamaa:

- seab eesmärgiks 3% ületava majanduse reaalkasvu,
- parandab Eesti positsiooni peamistes majandusvabadust, majanduskeskkonda, maksusüsteemi ja korrupsiooni puudutavates rahvusvahelistes edetabelites (Heritage Foundation majandusvabaduse indeks, Maailmapanga äritegemise lihtsuse edetabel, WEF konkurentsivõime edetabel, Transparency International korrupsiooni tajumise indeks),
- loob taristule ja riiklikeks investeeringuteks pikema plaani, mis võimaldab investeeringute kaudu juhtida ka majandustsüklit,
- kaitseb Euroopas Eesti ettevõtete huve ja kaasab ettevõtete esindusorganisatsioonid ettevõtete puudutavate Euroopa õigusaktide kooskõlastamise protsessi,
- tagab rahvusvaheliste sanktsioonide rakendamisel Eesti ettevõtete võrdse kohtlemise ja konkurentsivõime säilitamise,
- otsib võimalusi globaalsete kaugtöö vormis töötavate ettevõtete (50-100 töötajaga) peakontorite ja maksutulu Eestisse toomiseks, pakkudes mugavat ja läbipaistvat täisdigitaalset ärikeskkonda (mitte maksusoodustusi),
- suurendab kohaliku toodangu konkurentsivõimet, toetab ühisturundust ja vähendab mahetootmise bürokraatiat,
- suurendab Kredexi suurprojektide käänduste mahtu ja tõstab ülempiiri, et Eesti ettevõtted saaksid vastu võtta senisest suuremaid välistellimusi.

TURVALINE RIIGIRAHANDUS JA HINNASTABIILSUS

Isamaa:

- seisab stabiilse euro eest, seab eesmärgiks, et tarbijahinna indeksi kasv ei ületaks keskpikas perspektiivis 2% aastas ja rakendab eelarvepoliitikat, mis toetab inflatsioonieesmärgi saavutamist ja hoidmist,
- peab võimalikuks riigi võlakooormuse suurendamist eestluse elujõudu, majanduse konkurentsivõimet ja riigi kaitsevõimet kasvatavate investeeringute tegemiseks,
- tagab kontrolli monopolide üle ja kaitseb tarbijat suhetes turgu valitsevat seisundit omavate ettevõtjatega.

MAKSUD

Isamaa:

- on vastu uutele maksudele ja maksumäärade tõusule,
- viib ellu perepõhise tulumaksureformi (loe lähemalt valdkonnast RAHVUS),
- toetab ettevõtete maksukoormuse vähendamist ning otsib võimalusi tööjõumaksude vähendamiseks,
- ajakohastab õigusaktidega fikseeritud tulumaksuvabastuse piirmäärad, sh välislähetuse päevaraha, isikliku sõiduauto kasutamise hüvitis, vastuvõtukulud,
- lihtsustab dividendide maksustamise korda ja muudab selleks regulaarsete dividendide soodusmäära (14/86) rakendamise vabatahtlikuks,
- lõpetab dividendide topeltmaksustamise neil, kes omavad alla 10% osalust.

AKTIIVNE KAPITALI- JA KREDIIDITURG

Isamaa:

- seab eesmärgiks hea kapitali kättesaadavuse ja võimalikult madalad laenuintressid nii ettevõtetele kui ka kodumajapidamistele. Selleks:
  - hoiab Eesti krediidireitingu vähemalt tänasel tasemel,
  - toetab suuremat konkurentsi kapitali- ja krediiditurul,
  - parandab kapitali kättesaadavust,
  - loob vastutustundliku laenamise edendamiseks ja konkurentsi parandamiseks riigi initsiatiivil positiivse krediidiregistri,
  - tagab seadusega reaalse ja toimiva järelevalve hoiu-laenuühistute üle,
- vähendab rahapesu regulatsioonide järgimisega seonduvat bürokraatiat ning parandab rahapesu tõkestamiseks vajaliku info (sh PEP-ide nimekirja) kättesaadavust riiklikest registritest,
- laiendab krediidasutuste võimalusi tagada serverite ja andmebaaside maksimaalne kriisikindlus, kättesaadavus ja turvalisus ka pilveteenusena,
- toetab prioriteetsena Eesti finantstehnoloogia ettevõtete kasvu ning parandab nende konkurentsikeskkonda ja konkurentsivõimet globaalselt regulatiivsete muudatuste, sihtprogrammide ja e-identiteedi arenduse kaudu
- tõstab prospektimääruse lävendi maksimaalse võimaliku tasemeni,
- jätkab riigile kuuluvate ettevõtete või nende osaluste börsile viimist,
- laiendab mittepankadest krediidiandjate ja -vahendajate (KAV) võimalusi kaasata kapitali Eesti börsilt,
- kasvatab oma- ja sarnase kapitali pakkumist väärtpaberiturul, kaasates selleks võimalusel riigi ja EL fondide vahendeid,
- laiendab pensioni investeerimiskonto kasutamise võimalusi,
- jagab majandusraskuste süvenedes rohkem riigipoolset kaitset võlgnikele kohtumenetluses, täitemenetluses ja suhetes inkassoteenuse osutajatega.

ENERGIAJULGEOLEK

Isamaa:

- toetab investeringuid uutesse, sh juhitavatesse energiavõimsustesse ja ühendustesse, mis tagavad Eesti varustuskindluse, energiapuulgeoleku ja madalama energiahinna,
- seab energiamajanduse arendamise ning energia- ja ressursitõhususe suurendamise Eesti majanduse, energia varustuskindluse tagamise ja julgeoleku huvides riiklikuks

prioriteediks, sh tõstab uute elektrienergia tootmisvõimsuste kiirema rajamise suutlikkust ning allutab vastavate asutuste tegevuse sellele eesmärgile,

- seisab energiaturul Eesti energiasõltumatus, ettevõtete konkurentsivõime ja kodumajapidamiste huvide eest ning peab oluliseks põlevkivienergeetika potentsiaali säilitamist ja arendamist, kuni Eesti energiajulgeolek ja varustuskindlus on tagatud muul viisil,
- loob investeerimiskeskonna, et Eesti elektritarbimine oleks hiljemalt 2030. aastaks täielikult kaetud kodumaise elektritootmisega ja Eestist saaks taas energiat eksportiv riik,
- loob meetmed, mis võimaldavad ära kasutada Eesti rannikuvete meretuuleparkide potentsiaali,
- toetab tuumaenergia arendamise uuringuid ja analüüsi,
- jätkab kaugkütte eelisarendamist linnalistes piirkondades ning fossiilkütuseid kasutavate hoonete liitmist kaugküttesüsteemidega ning peab vajalikuks olemasolevate kaugküttevõrkude moderniseerimise lõpuleviimist,
- otsib võimalusi langetada CO2 kvootide hind mõistlikule tasemele üle-euroopalise kokkuleppena,
- kasutab CO2 kvootide müügitulu elektrihinna langetamiseks ja elektritarbimise vähendamiseks tehtavateks investeeringuteks avalikus ja erasektoris,
- toetab elektri universaalteenuse pakkumise jätkamist maksimaalses ulatuses (sh kodutarbijad, väikesed ja keskmised ettevõtted, omavalitsused, kolmas sektor),
- sünkroniseerib elektri võrguühendused Euroopaga tagamaks Eesti energiasõltumatus Venemaast,
- edendab taastuvenergia tarbimist avaliku sektori poolt,
- toetab taastuvenergia projektide planeeringute kiiremat elluviimist, sh planeeringutega kaasneva ajakulu vähendamist,
- toetab Eesti elamufondi kaasajastamist ja energiasäästlikumaks muutmist, sellega seotud bürokraatia vähendamist ning standardlahenduste loomist,
- soodustab kodumajapidamistes ja ettevõtetes taastuvatel energiaallikatel põhineva elektritootmise kasutuselevõttu, seadustab elektri mikrotootja staatuse tema aastase tarbimisvõimsuse mahus ning tagab võimaluse müüa oma tarbimist ületav elektrienergia võrku mõistlikel tingimustel,
- toetab võimalusi erakapitali suuremaks kaasamiseks Eesti energiaportfelli laiendamisse (sh PPA-de kasutusvõimalusi parandades ja uusi võrguvõimsusi luues),
- rakendab üleriigilise energiasäästmise teavitusprogrammi,
- jätkab energiakokkuhoiule suunatud meetmeid riigiasutustes,
- alustab ettevalmistusi elektrivõrgu õhuliinide asendamiseks maaliinidega ja trassikoridoride kasutusse võtmiseks metsa- ja põllumaana.

TRANSPORDIVÕRK

Isamaa:

- jätkab maanteevõrgu arendamist, sh investeerimist Tallinn-Tartu, Tallinn-Pärnu ja Tallinn-Narva neljarealistesse teedesse, võttes arvesse asjaolu, et valdav osa inimesi kasutab prognoositavas tulevikus liikumiseks maanteid, autosid ja busse,
- jätkab reisi- ja kaubaraudteevõrgu arendamist, võttes arvesse riigi militaarseid mobiilsusvajadusi,
- toetab Tallinn-Tartu kiire raudteeühenduse väljaehitamist,
- toetab Turba-Haapsalu-Rohuküla raudteeühenduse valmimist,
- jätkab kruusateede muutmist tolmuwabaks,
- parandab ühistranspordivõrku, sh

- toetab paindlikke ühistranspordilahendusi ja -graafikuid ning nõude- ja individuaaltranspordi laiemat kasutamist,
- otsib võimalusi ühistranspordi eri liike ühendavaks ning omavalitsuste ja maakondade piire ületavaks koordineeritud juhtimiseks,
- toetab reisijate omaosaluse suuremat kasutamist transpordivõrgu arengu finantseerimisel maakondades,
- seob ühistransporditoetuse lahti tasuta ühistranspordi pakkumise kohustusest,
- jätkab kergliiklusteede rajamist,
- laiendab elektril põhineva personaalse kergtranspordi kasutusvõimalusi üle Eesti ja väljapoole suuri keskusi,
- toetab vaba lennundusturgu ja tihedamaid lennuühendusi Euroopa peamiste keskustega.

E-MAJANDUS

Isamaa:

- võimaldab uute tehnoloogiliste lahenduste väljatöötamise ja ettevõtluse arendamise eesmärgil ligipääsu avaliku sektori kogutud andmete, mis ei ole julgeolekukriitilised ega sisalda delikaatseid isikuandmeid,
- toetab kiire interneti viimist kõikjale Eestis,
- jätkab e-residentsuse arendamist kui võimalust luua ja pakkuda uusi erasektori teenuseid teiste riikide kodanikele ja ettevõtetele, kes soovivad kasutada e-estit oma rahvusvahelise ettevõtluse taristuna,
- toetab digitaliseerimist ja infotehnoloogiliste lahenduste laiemat kasutuselevõttu kui tööviljakuse ja efektiivsuse tõstmise vahendit kogu majanduses,
- viib sidetaristu kõikide ehitusprojektide (teede- ja hoonete ehitus) normaalseks ja seadusega kohustatud osaks, toetades sellega ka innovaatiliste liikuvuslahenduste teket ja vähendades CO2 emissiooni,
- arendab e-riiki (loe lähemalt valdkonnast KODANIKE RIIK).

PAINDLIK TÖÖTURG

Isamaa:

- kaasajastab töösuhteid ja sotsiaalseid garantiisid puudutavad seadused, sh ligipääsu töötuskindlustussüsteemile lähtudes muutunud oludest, kus inimesed töötavad mitmel töökohal, osalevad jagamismajanduses ja tegelevad töötamisega samaaegselt ka isikliku ettevõtlusega,
- lähtub tööturu regulatsioonide uuendamisel stabiilsuse põhimõttest, et töösuhteid reguleerivad aktid ei saaks pidevate pisimuudatuste objektiks,
- eelistab kolmandate riikide kodanikele töölubade andmisel Eesti keskmisest enam palka saavaid töökohti,
- tagab iseendale tööd andvatele inimestele minimaalse bürokraatiaga ettevõtlusvõimalused ning võrdse kohtlemise maksustamise ja sotsiaalsete garantiide osas,
- laiendab ettevõtluskonto kasutamise võimalusi ka teenuste pakkumiseks ettevõtetele töölepinguga sarnase maksukuluga,
- pöörab hariduskorralduses tähelepanu tööturu vajadustele, sh inseneri- ja tehnoloogiaharidusega spetsialistide ettevalmistusele,
- laiendab võimalusi pere- ja tööelu ühendamiseks,
- kaasajastab töölepinguseadust paindliku koormusega lepingute sõlmimise võimaldamisega,
- korrastab kaugtööd puudutava regulatsiooni, täpsustades töötaja ja tööandja vastutuse töökeskkonna, valve-, töö- ja puhkeaja jaotuse jms küsimustes.

MERENDUS

Isamaa:

- toetab Eesti kui mereriigi arengut ja merendussektori konkurentsivõime tõusu,
- vähendab merenduse killustatust eri ministriumite vahel ja teeb korda merendusega seonduva seadusandluse, et suurendada eri osapoolte koostööd valdkonna potentsiaali maksimaalseks rakendamiseks,
- jätkab merendusosalase kesk- ja kõrghariduse ning tulevikukompetentside õpetamist ja selle finantseerimist,
- toetab merendusklasterit ja selle innovatsiooniprojekte Läänemere regioonis,
- hoiab veeteetasu määra konkurentsivõimelisena,
- loob reisilaevadele konkurentsivõimeline majanduskeskkonna,
- kaasab merendusorganisatsioone õigusloomesse Eesti ja Euroopa tasandil, sh väldib uute maksude ja tasude kehtestamist merendussektori seisukohti arvestamata,
- otsib võimalusi laevade, sh jäämurdjate uuendamiseks,
- jätkab laevade Eesti lipu alla toomise programmiga.

TURISM

Isamaa:

- peab oluliseks äriturismi arendamist ja osakaalu kasvatamist ning üha kõrgema lisaväärtusega turismisektoritesse sisenemist ja nende laiendamist,
- toetab turismisektori arengut, kasvatab Eesti populaarsust turismisihtkohana ja populariseerib siseturismi,
- võtab turismiga seotud aspekte arvesse taristuinvesteeringute, transpordi, maksustamise ja muude valdkondade reguleerimisel,
- toetab Tallinnasse multifunktsionaalse konverentsi- ja messikeskuse rajamist.

HEAOLU

sotsiaalkaitse, tervishoid, pensionid

Sotsiaalpoliitika peab looma tingimused toimetulekuks nii, et inimene saaks oma võimete kohaselt panustada ja ühiskonna elus osaleda kogu elukaare jooksul.

Isamaa maailmavaate aluspõhimõtted, juuni 2018

Eestluse elujõudu hoiavad Eesti inimesed. Viimaste aastate kriisid on tõsiselt kahjustanud inimeste turvatunnet ja igapäevast toimetulekut. Seda enam tuleb riigil täna pöörata tähelepanu sotsiaalkaitsele ja tervishoiupoliitikale, et pered ja üksikisikud saaksid üles ehitada elamisväärsse, väärika elu. Ühiskonnaliikmetena vastutame iseene ja ligimese toimetuleku eest. Traditsioonilise elukorralduse osa on põlvkondadevaheline side ja vastastikune hool. Vastavate hoiakute ja väärtuste edasikandimine on eestluse elujõu hoidmise osa.

Parempoolse erakonnana rajab Isamaa oma heolupoliitika üksikisiku vabale, vastutustundlikule ja väärikale eneseteostusele. Igaüks peab saama korraldada oma elu nii, nagu ta peab vajalikuks ja mugavaks, tunnetades samas oma väärtust Eestile ja eestlusele. Riigi ülesanne on pöörata tähelepanu abivajajatele ning luua igaühele võimalused ühiskonda panustada vastavalt oma võimetele. Abivajaja, tema lähedaste, sotsiaaltöötaja ja perearstikeskuse vahelise koosöö parandamisega arendab riik sotsiaalhoolekandesüsteemi kui tervikut. Esmatähtsaks peab Isamaa koduhoolduse ja hoolekandeesutuste vaheliste tasakaalustatud rahaliste meetmete loomist.

Inimene vastutab oma tervise eest. Selle vastutuse kandmiseks tuleb talle tagada mugav ligipääs oma terviseeteabele ja mitmekülgset võimalust tervisekindlustuse korraldamiseks. Füüsilise ja vaimse tervise probleemide ennetamiseks ning vaba aja kvaliteetseks sisustamiseks pöörab Isamaa tähelepanu sportimisvõimaluste arendamisele. Terve keha ja vaimuga elanikkond tuleb toime kriiside ja sõjaohuga.

Arsiabi kiire kättesaadavuse tagamiseks tuleb riigil parandada rahalist ja tehnilist võimekust ning korraldada sujuv ülesannete jaotumine perearstide, eriarstide ja sotsiaaltöötajate vahel. Sageli inimvõimete piiril tegutsevate tervishoiutöötajate töötingimuste parandamine on riigile elutähtis.

Isamaa:

- **viib läbi perepõhise pensionireformi, suurendades lapse eest ettenähtud 3,5-aastakoeffitsendilise pensionilisa 7 aastakoeffitsendini,**
- **juurutab esmatasandi arstiabi osutamisel patsiendilepingu, mis motiveerib koostama patsiendi tervise jälgimise juhendi ja isikliku terviseplaani,**
- **parandab koduhoolduse kättesaadavust, suurendades võimalusi selle rahastamiseks ja koduste hooldusteenuste mitmekesistamiseks,**
- **suurendab ja mitmekesistab töötajate ja tööandjate võimalusi tervisekulutuste korvamiseks ning omaosaluse koormuse vähendamiseks, sh suurendab tervise edendamiseks tehtavate kulutuste maksuvabastuse 200 euronit kvartalis**

PEREPÕHINE PENSIONIREFORM

Isamaa:

- viib läbi perepõhise pensionireformi:
  - suurendab lapse eest ettenähtud 3,5-aastakoefitsendilise pensionilisa 7 aastakoefitsendini; reformi tulemusena saab lapse üles kasvatanud ema või isa iga lapse eest aastas lisapensioni ca ühe keskmise kuupensioni ulatuses,
  - laiendab õiguse pensionilisale ka peale 31.12.2012 sündinud lapse vanemale, kes ei ole ühinenud teise pensionisambaga.

TERVISHOID

Isamaa:

- tõstab perearstide ja esmatasandi tervisekeskuste võimekust, selleks:
  - suurendab esmatasandi tervisekeskuste rahastamise osakaalu ja mitmekesistab nende rahastamismudeleid,
  - toetab pereõdede vastuvõttu ka laupäeval,
  - töötab välja juhised selleks, et patsiendi raviteekonda saaks algusest lõpuni juhtida perearsti meeskond,
  - töötab välja põhimõtte, et perearstid saavad kasutada piirkondlike ja kohalike haiglate voodikohti oma patsientide jälgimiseks ja raviks,
  - analüüsib koos omavalitsustega esmatasandi tervishoiu korraldamise optimeerimist kohustuste jagamisel riigi ja kohalike omavalitsuste vahel,
- integreerib apteegiteenused esmatasandi tervishoiuga, et tagada elanikkonnale esmatasandi teenuste parem kättesaadavus,
- soodustab eratervishoiu arendamist, et tuua uusi investeeringuid tervishoidu ja parandada tervishoiusüsteemi konkurentsi ja patsiendikesksust,
- parandab tervishoiuasutuste infotehnoloogilist võimekust ja vabastab arstiabi osutajad kalli tehnoloogia ja infrastruktuuride haldamise kohustusest, selleks:
  - loob tingimused ühtsetel standarditel põhineva tarbijasõbraliku tervishoiualaseid digitaalseid andmeid haldava ja juhtiva süsteemi toimimiseks,
  - laiendab digiterviseloo võimalusi inimestele aktiivse tervisesuhtluse võimaldamiseks oma pere- ja raviarstiga ning tervisenõustajatega,
  - tagab terviseandmete käitlemisel andmekaitse reeglid ja andmete sihipärase kasutamise,
  - korrastab ja ühtlustab esmatasandi tervisekeskuste ja haiglate infrastruktuuride ning kalli aparatuuri omandi- ja haldussuhted,
- laiendab tervishoiu rahastamisepõhimõtteid, selleks:
  - suurendab riigieelarve eraldisi ravikindlustuseks ravikindlustatutega võrdsustatud isikute ja kindlustamata isikute eest,
  - otsib täiendavaid võimalusi tervishoiukulude katmiseks säästmise ja investeerimise teel,
  - soosib riikliku ravikindlustuse kõrvale täiendavalt eraravikindlustuse toodete turuletoomist,
  - analüüsib tervishoiusüsteemi, sh perearstisüsteemi toimimist ja astub samme juhtimise tõhustamiseks, efektiivsuse tõstmiseks ning saiskamise kaotamiseks,
  - aitab kaasa tööandja poolt töötajate eest tasutava eraravikindlustuse arengule, kaasamaks lisaraha tervishoidu ja tõhustamiseks konkurentsi, sh suurendab tervise edendamiseks tehtavate kulutuste maksuvabastuse seniselt 100 eurolt vähemalt 200 euronit kvartalis,

- motiveerib ja toetab inimest tema tervise kaitsel, selleks:
  - juurutab esmatasandi arstiabi osutamisel patsiendilepingu, mis motiveerib koostama patsiendi tervise jälgimise juhendi ja isikliku terviseplaani,
  - töötab välja võimaluste paketi omaosaluse vähendamiseks isiklike tervisekulutuste korvamisel,
  - käivitab infotehnoloogiliste vahendite väljatöötamise programmi eakate ja/või krooniliste haigete koduse jälgimise hõlbustamiseks,
  - pöörab suuremat tähelepanu koolides läbiviidavale terviseõpetusele ja tervisepäevadele,
- pöörab süvendatud tähelepanu tervishoius töötava personali murede lahendamisele ja puuduva personali ettevalmistamisele, selleks:
  - vaatab kriitiliselt üle tervishoiutöötajate töökoormused ja tagab võimaluse õiglaseks sissetulekuks ning piisavaks puhkeajaks,
  - toetab läbipaistvat karjäärimudelit kõikidele töötajatele,
  - peab vajalikuks suurendada vastuvõttu kõrgkoolidesse meditsiiniõe erialale,
  - seisab selle eest, et tõsta perearstidele residentuurikohtade arvu,
- peab möödapääsmatult vajalikuks tervishoiusüsteemi võimekuse tõstmist ja kestlikkuse tagamist, selleks:
  - töötab välja kava hajutatud kogukondlike tervisekeskuse ja haiglakohtade avamiseks,
  - kaasab tervishoiu rahastamiseks eri allikaid,
  - vabastab riikliku rahastuse sunniviisilisest seotusest peamiselt haiglavõrgu raviasutustega ja annab võimaluse rahastusel liikuda individuaalselt koos patsiendiga tema valitud raviasutusse,
  - vaatab üle töövõimetusega seotud kulutused haigekassa eelarves,
  - tugevdab valmisolekut käitumiseks kriisiolukordades,
- pöörab süvendatud tähelepanu tervishoiuvaldkonna kitsaskohtadele ja lahendab kujunenud mured, selleks:
  - pöörab süvendatud tähelepanu emade ja laste tervises seisundile,
  - pöörab järjekindlalt rohkem tähelepanu tervisealasele õppele üldhariduskoolide programmides,
  - käsitleb vaimse tervise edendamist esmatähtsa ülesandena,
  - toetab meeste terviseprogrammide koostamist kvaliteetselt elatud aastate arvu tõstmiseks vähemalt 4 aasta võrra,
  - peab esmatähtsaks eluiga lühendavate haiguste vältimise ja ravi programmide ning rakenduskavade väljatöötamist ja järjekindlat rakendamist,
  - tunnustab eraalgatuslike fondide tegutsemist ja on valmis nende tegevust riiklikult kaasrahastama,
  - tõstab sõeluuringutele kutsutavate naiste vanusepiiri 75 eluaastani,
  - tagab sõeluuringute jõudmise kõikidesse piirkondadesse vastavate busside kohalesaatmise toel,
  - vabastab üle 75-aastased inimesed eriarsti visiitidastust,
  - laiendab palliatiivravi ja hospitiitteenuse süsteemi ja võrku üle Eesti,
  - parandab ravimite rahalist kättesaadavust,
  - soodustab koostöös ravimitootjatega uute ravimite turule tulekut ja parandab ravimitootjate vahelist konkurentsi,
  - panustab tubakast ja teistest sõltuvust tekitavatest ainetest tingitud tervisekahjude vähendamise programmidesse.

SOTSIAALKAITSE

Isamaa:

- peab esmatähtsaks inimeste iseseisvat toimetulekut ning töiste sissetulekute ja pensionide vastavust sotsiaalsetele vajadustele, selleks:
  - käivitab koos teiste vastutusvaldkondadega töökohtade ja ettevõtete struktuuri ümberkujundamise sellisel moel, et igaühe töö tulemusena luuakse rohkem väärtust, tõstetakse tootlikkust ja seeläbi saab maksta kõrgemaid palkasid,
  - töötab välja motivatsioonipaketi töötavate inimeste elukestvaks kutsehariduslikuks õppeks ja ümberõppeks,
  - muudab kogumispensioniga liitunud ja mitteliitunud isikliku pensioniosa arvestuse õiglaseks,
  - analüüsib sotsiaalmaksu kohustuse töötaja ja tööandja vahel jagamise võimalust ja põhjendatust,
- peab vajalikuks toetada noorte võimalusi eluaseme soetamiseks.

SOTSIAALHOOLEKANNE

Isamaa:

- peab vajalikuks suurendada sotsiaalteenuste mahtu, selleks:
  - laiendab kohalike tervisekeskuste võimalusi kodus elavate abivajajate teenindamiseks,
  - loob arusaadavad reeglid sotsiaalteenuste eest tasumisel maksimaalse omaosaluse määramiseks nii, et koduteenused on soodsamad kui hooldekodusse paigutamine,
  - jätkab tugiteenustega sotsiaaleluruumide rajamise toetamist,
  - jätkab kohalike omavalitsuste toetamist sotsiaalteenuste arendamisel ja pakkumisel ning toetab valdkonna töötajate pädevuse tõstmist ja palgakasvu,
- kujundab mitmekesise ja mitmeallikalise hooldusteenuste rahastamise, sh töötab välja võimaluse olemasoleva kinnisvara alusel hooldusteenuste ja eluaegse hoolduskindlustuse saamiseks,
- parandab sotsiaaltoetuste sihipärast ja vajaduspõhist määramist, rakendades pilootprojektina isikliku sotsiaalteenuste eelarve süsteemi, kus inimene saab ise raha kasutada lähtuvalt kõige tõhusamatest ja ökonoomsematest lahendustest,
- kujundab sotsiaalabi süsteemi kriisiolukordade puhul, sh kaasajastab vältimatu sotsiaalabi tingimused ning seob kriisiolukordade abi korraldamise juhendid ja põhimõtted otseselt elanikkonnakaitse programmidega (tsiviilkaitse),
- toetab erivajadustega inimeste toimetulekut:
  - kaasajastab erivajadustega inimeste elukaareülese teenuste ja toetuste korralduse ning rahastuse,
  - tagab tööealistele erivajadustega inimestele sobivad võimalused tööelus osalemiseks,
  - muudab teenuste korralduse paindlikumaks ja inimesekesksemaks, tagades ka võimaluse tihedamaks suhtluseks lähedastega,
  - käivitab innovaatilisi lahendusi koduse toimetuleku ja hoolduse toetamiseks,
  - arendab erivajadustega inimestega töötavate spetsialistide erialaseid oskusi ja teadmisi ning toetab uute hooldusmeetodite ja -viiside kasutuselevõtmist,
  - töötab välja psüühiliste haigustega erihooldusvajadusega inimeste toetamise teenuse.

PUUDEGA LAPS

Isamaa:

- ajakohastab puudega laste toetuste suurused ning tugiteenuste korralduse,
- tagab abivajadusega lastele põhilise toe lasteaias ja koolis, kus nad viibivad suurema osa ajast,
- ühendab lapse erivajaduse hindamised eri valdkondades, et vähendada hindamise mahtu, dubleerimist ja abi saamisele kuluvat aega ning suunata vabanevad eelarvevahendid reaalsesse teenustesse,
- töötab välja arusaadava ja lihtsa tugisüsteemi erivajadusega lapse vanemale, mis automatiseerib andmepäringud ning vähendab taotluste esitamist,
- pakub suure hooldus- ja abivajadusega laste vanematele elukorralduslikku ja vaimse tervise tuge, mis aitab leevendada pidevast hoolduskoormusest tulenevaid probleeme.

KESKKOND

keskkond, metsandus, põllumajandus, kalandus

Peame tähtsaks kestliku looduskeskkonna püüandamist järeltulevatele põlvedele ning loodusvarade säästlikku kasutamist. Oluline on inimeste keskkonnateadlikkuse arendamine ning loodussõbralike tarbimisharjumuste ja tehnoloogiate eelistamine.

Isamaa maailmavaate aluspõhimõtted, juuni 2018

Eesti rahva põliste eluhoiakute osaks on puhta keskkonna ja loodusliku mitmekesisuse hoidmine ning eraomandil põhinev vastutustunne. Looduse taandumine inimese tarbimisvajaduste rahuldajaks on kaasa toonud globaalsed probleemid alates liigirikkuse ja muldade viljakuse vähenemisest kuni saastumise ja keskkonna elamiskõlbmatuks muutumiseni. Okupatsiooniperioodil võõrvõimu rakendatud eraomandi piiramine on kahjustanud omaniku vastutustunnet anda meie rahvuslik rikkus järeltulevatele põlvedele edasi väärtustatu ja hoituna.

Looduskeskkonna hoidmine on eelduseks ÜRO säästva arengu eesmärkide poole liikumisel ja toetab kliimamuutuse ennetamist (mitte vastupidi). Kliimamuutus mõjutab meid kõiki, kuid meie endi võimalused kliimat mõjutada on äärmiselt ahtad. Keskkonnapoliitika peab tuginema teaduslikele alustele. Loodushoiule ja vastutustundlikule omanikuks olemisele paneb aluse rahva keskkonnateadlikkus.

Eesti elulaadi puudutavad tegevusalad – metsandus, põllumajandus, kalandus – on keskkonnapoliitikaga tihedalt seotud. Heaperemehelik majandamine hõlmab kõiki neid valdkondi ning arvestab asjaoluga, et ökosüsteem on tervik ja peab säilitama oma terviklikkuse ka inimtegevuse tulemusena.

Maa on põllumajanduses peamine tootmisvahend. Traditsioonilise talutootmise hoidmiseks tuleb võimalikult vältida põllumajandusmaa ja -tootmise kontsentreerumist, samuti koondumist väliskapitali ja kinnisvarafirmade kätte, kelle eesmärk ei ole aktiivne toidutootmine. Väärtuslikku põllumajandusmaad tuleb rakendada sihipäraselt ning vähendada põllumajandusest tulenevat keskkonnasaastet.

Isamaa:

- viib lõpule metsanduse arengukava koostamise ja kinnitamise, lähtudes loodusteadlaste, metsateadlaste ja valdkonnaga seotud osapoolte arvamustest ning säästliku majandamise põhimõtetest,
- algatab väärtusliku põllumajandusmaa kaitse seaduse vastuvõtmise,
- tagab õiglased hüvitised looduskaitseliste piirangute aluste maade omanikele,
- viib lasteaiad, koolid ja kaitsevälised asutused üle mahetoitlustamisele, eelistades kohalikku toorainet.

KESKKONNASÄÄSTLIK ELUTEGEVUS

Isamaa:

- seab eesmärgiks hea keskkonnaseisundi saavutamise Eestis, arvestades, et keskkonna valdkonna tegevused toimuksid koostöös teiste eluvaldkondadega (tervis, majandus), aitaksid kaasa ÜRO säästva arengu eesmärkide saavutamisele ning oleksid läbi viidud ressursitõhusalt ja kaasavalt,
- toetab algatusi taastuvate energiaallikate kasutamise edendamiseks, säästva põllumajanduse ja metsanduse arengut ning jõupingutusi looduslike elupaikade ja bioloogilise mitmekesisuse kaitsmiseks,
- loob ja viib ellu programme kodude, avalike hoonete, tehnorajatiste ning transpordi energiasäästlikumaks muutmiseks,
- laiendab puhta joogivee kättesaadavust tagavaid programme ka väiksema elanike arvuga piirkondades,
- soodustab hajaasustuses kodumajapidamiste reoveekäitluse üleviimist keskkonda säästvamatele lahendustele,
- jälgib ressursside kasutusel ringmajanduse põhimõtet ja kasvatab jäätmetekitaja motivatsiooni jäätmete mõistlikuks sorteerimiseks.

KESKKONNATEADLIKKUS

Isamaa:

- algatab kogukonnahariduslikke programme inimeste keskkonnateadlikkuse kasvatamiseks,
- aitab ühiskonnas ennetada kliimapolulismi ning lihtsustatud ja propagandistlikke lähenemisi, mis ei arvesta ökosüsteemi terviklikkusega,
- aitab teadvustada, et negatiivsete keskkonnamõtjude ja saaste viimine ühest kohast teise või – globaalses kontekstis – Euroopast teistesse maailmajagudesse ei säästa keskkonda ega paranda kliimat.

LOODUSKAITSE JA ERAOMAND

Isamaa:

- rakendab eramaade looduskaitse eesmärkidel riigistamisel või munitsipaliseerimisel samu põhimõtteid kui teisteks eesmärkideks maade riigistamisel või munitsipaliseerimisel,
- tagab õiglased hüvitised looduskaitsete piirangute aluste maade omanikele:
  - tagab kaitse alla võetud maade omanikele õiglase hüvitise ning töötab välja meetmed, millega luuakse omanikele maade range kaitse alla võtmisel või sundvõõrandamistel võimalus nii rahalise väärtuse kui ka kasutusvõimaluse poolest samaväärse asendusmaa soetamiseks,
  - suurendab Natura 2000 jt looduskaitsealuste alade omanikele suunatud toetuste mahu riigieelarves,
- analüüsib kõrgendatud avaliku huviga alade (KAH alad) efektiivsust ning kaalub uute kaitsealade loomisel hoolikalt maaelu jätkusuutlikkust ja kaasnevaid sotsiaalmajanduslikke mõjusid.

METSADE KAITSE JA METSANDUS

Isamaa:

- viib lõpule metsanduse arengukava koostamise ja kinnitamise, lähtudes loodusteadlaste, metsateadlaste ja valdkonnaga seotud osapoolte arvamustest ning säästliku majandamise põhimõtetest,
- lähtub põhimõttest, et metsanduse arengukava peab edaspidi hõlmama pikemat perioodi kui senine 10 aastat,
- toetab taasmetsastamist, erametsade uuendamist ja metsataimede ettekasvatamist ning viib sisse põhimõtte, et raadamisele mineva metsamaa asemel tuleb metsastada samas mahus asendusmaa-ala,
- otsib võimalusi väikeomanike motiveerimiseks metsamaad müümise asemel ise majandama.

LOODUSVARAD JA MAAVARAD

Isamaa:

- jätkab loodusvarade uurimist ja teostab Eesti geoloogilise baaskaardistamise,
- juurutab põhimõtte, et maavarade kaevandamisel kaevandusloa väljastamine, samuti kaitseala rajamine toimub ainult omavalitsusüksuse üldplaneeringuga selleks ette nähtud maal, välja arvatud riikliku tähtsusega maardla-alad,
- rakendab maavarade kaevandamisel sarnaselt tuuleenergia tootmisega taluvustasu, mida kaevandaja peab maksma paikkonna elanikele,
- toetab kaevandamise tagajärgede kõrvaldamist.

KESKKOND JA MAJANDUS

Isamaa:

- kujundab Eesti majanduse konkurentsivõimeliseks keskkonnasäästlikuks ja vähese süsinikuheitega majanduseks,
- langetab otsused suure keskkonnamõjuga investeeringute võimalikkuse üle, lähtudes keskkonnamõjude igakülgse hindamise tulemustest,
- soodustab puidu väärimist kallimateks toodeteks, toetab märkimisväärselt enam puidu kasutamist avaliku sektori hoonete ehitamisel ning kaasaegse biorafineerimistehnoloogia kasutuselevõttu eeldusel, et see ei too kaasa keskkonnakoormuse ja raiesurve suurenemist,
- toetab üleminekut kaalupõhisele jäätmeäitluse tasule koos tekkekohas jäätmete sorteerimist hõlbustavate tehnoloogilise lahenduse kasutuselevõttuga,
- toetab ringmajanduse mudeli muutumist senisest regionaalsemaks, et tagada konkurentsivõime valdkonna ettevõtete toodetele ja ressursi kättesaadavusele.

PÕLLUMAJANDUSTOOTMINE

Isamaa:

- peab oluliseks nii Eesti toidujulgeoleku tagamist kui ka Eesti toiduainete ekspordimahtude kasvatamist ning toetab kõiki põllumajandusettevõtteid, kes nendesse panustavad,
- toetab talude kui Eesti traditsiooniliste põllumajandustootmisüksuste arengut, sh Euroopa liidu ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) strateegiakava teise samba toetuste senisest

tõhusamat suunamist väikese ja keskmise suurusega põllumajandusettevõtete jätkusuutlikkuse ja konkurentsivõime tõstmiseks,

- toetab noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamiseks starditoetuse maksmist ja ka järgnevat meetmeid, et edendada põlvkondade vahetust põllumajandussektoris,
- toetab maaettevõtluse mitmekülgset ja ÜPP strateegiakava toetuste senisest suuremat suunamist kohaliku ettevõtluse edendamise eesmärgiga säilitada ja luua konkurentsivõimelise palgaga töökohti,
- parandab põllumajandusettevõtetele arenguks vajaliku krediidi kättesaadavust, arendades nende riskijuhtmist ja otsides võimalusi alternatiivsete krediidivõimaluste loomiseks.

VÄÄRTUSLIKU PÕLLUMAJANDUSMAA KAITSE

Isamaa:

- algatab väärtusliku põllumajandusmaa kaitse seaduse vastuvõtmise,
- motiveerib põllumajandusmaa sihtotstarbelist kasutamist turukorralduse ning põllumajandustoetuste kaudu,
- otsib võimalusi, et vältida põllumajandusmaa ja -tootmise kontsentreerumist sellisel määral, et see hakkaks ohustama traditsioonilist talutootmist ja looduskeskkonda, samuti põllumajandusmaa koondumist väliskapitali ja kinnisvarafirmade kätte, kelle eesmärk ei ole aktiivne toidutootmine.

EUROOPA LIIDU ÜHINE PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA

Isamaa:

- toetab ÜPP arendamist ja võrdseid konkurentsitingimusi,
- toetab ÜPP toetuste võrdsustamist üle Euroopa, et tagada Eesti põllumeestele võrdsed konkurentsitingimused,
- toetab põllumajandustootmise otsetoetuste osakaalu vähendamist ning maaelu arengu, sealhulgas investeringu- ning teadus- ja arendustegevuse toetuste osakaalu suurendamist,
- toetab tagastamatu abi järkjärgulist asendamist tagastatava abiga (garantiid, soodustingimustel laenud, omakapitali investeringud jm finantsinstrumendid).

MAHETOOTMINE

Isamaa:

- viib lasteaiad, koolid ja kaitsevälised asutused üle mahetoitlustamisele, eelistades kohalikku toorainet,
- toetab keskkonnasõbraliku mahetootmise arendamist koos töötlemise ja turustamise ning ekspordivõimaluste väljaarendamisega,
- soodustab väärindatud mahetoodangu jõudmist kodumaisele turule ja ekspordile,
- vähendab mahemärgistuse saamiseks vajalikku bürokraatiat ja tasusid.

MAAETTEVÕTLUSE TUGITEENUSED

Isamaa:

- arendab välja maakondliku nõuandekeskuste võrgustiku, mis pakub talupidajate reaalsest vajadusest lähtuvaid nõuandeteenuseid, sealhulgas noorpõllumeestele suunatud mentorlust,

- toetab asendusteenistuse arendamist väikese ja keskmise suurusega taludele, et võimaldada talunikele asendust puhkuse ja haiguse puhuks,
- edendab ühistulist koostööd põllumajandussaaduste tootmisel, töötlemisel ja lisaväärtusega toodete turustamisel,
- soodustab põllumajandustootjate ja töötlejate koostööd teadlaste ja teadusasutustega, toetamaks teadussaavutuste rakendamist praktilises majandustegevuses ja parandamaks konkurentsivõimet,
- tõhustab ausate kauplemistavade rakendamist ja nende täitmise järelevalvet,
- toetab kodulähedast väiketootmist, aiandust, mesindust, lühikesi tarneahelaid ning otseturustust.

JAHINDUS

Isamaa:

- toetab kogukondlikku, traditsioonidel ning vabatahtlikul tööol põhinevat jahindust,
- toetab ulukite asurkonna hoidmist ning ei toeta jahipiirkonna minimaalse suuruse langetamist 5000 hektarist allapoole,
- lähtub põhimõttest, et küttimislimiitide kehtestamisel on aluseks jahindusnõukogu konsensuslikud otsused,
- toetab jahipidamisel öösihikute kasutamist võimaldava reeglistiku kehtestamist,
- korraldab kasutusest kõrvale jäänud keskkonnaohtlikku pliidi sisaldava laskemoona ümbertöötlemiseks kokkukogumise mõistliku hüvitise eest.

KALANDUS

Isamaa:

- korraldab kalade populatsiooni hoidmise maksimaalse saagikuse tasemel ja tagab kalavarude loomuliku taastumise,
- pooldab stabiilset püügiõiguste süsteemi, kvaliteetset ülevaadet kalavarude seisust ning efektiivset järelevalvet kalavarude kasutamise üle, mis võimaldab kaluritel planeerida oma majandustegevust võimalikult pikaajaliselt,
- toetab kodumaise vesiviljeluse konkurentsivõime kasvu,
- peab tarvilikuks kalalaevastiku uuendamist ja moderniseerimist, säilitades samas tasakaalu püügivõimsuste ja -ressursi vahel,
- jätkab kalandussektori toetussõltuvuse vähendamist, kasutades tagastamatut abi eelkõige tegevustele, mis on eelduseks suurte struktuursete muudatuste elluviimisele (innovatsioon, teadus- ja arendustegevus, laiapõhjalise ühistulise koostöö arendamine jms).

RANDLUS

Isamaa:

- loob täiendavaid võimalusi ääremaastumise vältimiseks rannikupiirkondades ning toetab unikaalse rannakultuuri ja elulaadi hoidmist Eestis,
- toetab harrastuskalapüügiõiguse andmisel põhimõtet, et randlased saavad lube taotleda enne teisi taotlejaid ning lubade andjaks on kohalik omavalitsus,
- võtab tähelepanu alla siseveekogude ja vooluveekogude tervisliku seisundi ning koostab riikliku haldusmudeli nende seisundi parandamiseks,

- soodustab kalapüügiga tegelevate ettevõtjate tegevuse mitmekesistamist, mis stabiliseeriks ettevõtjate sissetulekuid, kuna looduslikel põhjustel ei ole rannakalanduses aastaringselt võimalik püügiga tegeleda,
- arendab rannakalandust, sealhulgas siseveekogude kalandust ja toetab kalanduspiirkondade tegevust,
- toetab kalanduspiirkondadele iseotsustamisõiguse allesjätmist Euroopa Liidu toetuste kohalike prioriteetide määratlemisel ja taotluste menetlemisel.

KODANIKE RIIK

kodanikuühiskond, kohalik omavalitsus, regionaalareng, riigihaldus, e-riik

Kodanikuks olemine algab vastutusest.

Me hindame isiklikku initsiatiivi, ettevõtlikkust ja sellega kaasnevat vastutust.

Eesti tasakaalustatud regionaalse arengu jaoks on oluline ettevõtlus, kaasaegne taristu, tugevad kohalikud omavalitsused ja avalike teenuste kättesaadavus.

Isamaa maailmavaate aluspõhimõtted, juuni 2018

Vaba Eesti väärtusruumi ja elukorraldust kannavad edasi vabad kodanikud. Me teostame end kogukonna liikmetena, vabatahlikena, osalistena kohalikus ja riiklikus poliitikas ning loomulikult oma pere, lähikonna ja isikliku elu kaudu.

Kogukonna, regiooni ja riigi käekäigu eest vastutab iga inimene. Selle vastutuse kandmiseks peab riigi- ja omavalitsuskorraldus ning vabakondlik tegevus suurendama inimeste võimalust osaleda väärtusruumi ja elukorraldust puudutavate otsuste langetamisel. Võimalus kaasa rääkida ja tajuda oma tegevuse tulemusi arendab kodanike vastutustunnet ja ettevõtlikkust ning tugevdab demokraatiat. Kodanikuühendused on oma liikmetele praktiliseks demokraatiakooliks. Isamaa väärtustab vabakonna organisatsioonide võimet kaasata eri sihtrühmi, koondada nende arvamusi, kaitsta nende huve ning teha oma hääl kuuldavaks nii kogukondlikul kui ka riiklikul tasandil.

Regionaalpoliitika ülesanne on iga regiooni potentsiaali arvestades tagada inimestele võrdsemad võimalused parandada oma elukvaliteeti. Maapiirkondades on kodudele ja ettevõtetele esmatähtis kindlustada heade transpordiühenduste ja kiire interneti olemasolu iga ilmaga, et tagada inimeste liikumisvabadus, infoühiskonna teenuste kättesaadavus ja kaugtöö võimalused. Ühistransport peab maksimaalselt arvestama töölkäimist ja teenuste pakkumist. Kohalikest vajadustest lähtuv teedevõrk toetab maaelu, ettevõtlust ja turismi. Kergliiklusteede võrgustik avardab kohalikke liikumisvõimalusi ja toetab rahvatervist.

Isamaa:

- **kasvatab inimeste liikumisvabadust ning seisab selle eest, et kodud ja ettevõtted üle Eesti oleksid heade transpordiühenduste ja kiire internetiga ühendatud iga ilmaga,**
- **piirab bürokraatiat, ülereguleerimist ja ametnike arvu kasvu, toetab kokkuvõidu ning aitab kaasa inimeste vabale eneseteostusele, turumajandusele, omandivabadusele ja ausale konkurentsile,**
- **tagab digiriigi toimimiseks, arendamiseks ja turvariskide ennetamiseks iga-aastase baasrahastuse olemasolu,**
- **reformib kohalike omavalitsuste finantsvabaduse ja -võimekuse suurendamiseks omavalitsuste tulubaasi moodustamise põhimõtteid,**
- **tagab omavalitsustele keskkonnakaitseliste piirangute korral maamaksu vabastuse hüvitamise.**

KODANIKUÜHISKOND

Isamaa:

- toetab aktiivsete, iseseisvate, eraannetustel ja -initsiatiivil toimivate kodanikuühenduste arengut, pöörates erilist tähelepanu eestluse elujõulisust, lasterikkust, kaitsetaht, tervislikke eluviise, majanduslikku, hariduslikku ja kultuurilist arengut, loodushoidu ja kristlikku kultuuripärandit toetavatele kodanikualgatustele,
- kaasab kolmanda sektori organisatsioonide poliitika kujundamisse, otsuste väljatöötamisse ja elluviimisesse,
- tagab poliitikas osalevate huvirühmi esindavate organisatsioonide rahastamise läbipaistvuse (suuremate annetajate ja rahastajate avalikustamise).

KOHALIK OMAVALITSUS

Isamaa:

- reformib kohalike omavalitsuste finantsvabaduse ja -võimekuse suurendamiseks omavalitsuste tulubaasi moodustamise põhimõtteid, otsides võimalusi sihtotstarbeliste eraldiste üleandmiseks tulubaasi ja võtta tulubaasi kujunemisel aluseks ka pensionitulu ning töökohtade ja elukohtade paiknemine,
- tagab omavalitsustele keskkonnakaitseliste piirangute korral maamaksu vabastuse hüvitamise,
- toetab kohalikke omavalitsusi nende funktsioonide paremaks täitmiseks vajalike standardsete tarkvaralahenduste ja platvormide väljatöötamisega,
- suurendab kohalike omavalitsuste rolli ja vastutust ettevõtluskeskkonna arendamisel, tagades selleks asjakohased instrumendid ja finantseerimise,
- toetab omavalitsuste innovatsiooni, omavalitsusmudeli uuendamist ja regionaalseid arenguleppeid omavalitsuskorralduse ja pakutavate teenuste parandamiseks.

REGIONAALNE ARENG

Isamaa:

- toetab regionaalse arengu aluse ja maaelu jätkusuutlikkuse tagatisena tugevaid, asulatega hästi ühendatud maakonnakeskuseid, mis suudavad pakkuda kvaliteetseid avalikke teenuseid,
- suurendab maakondliku tasandi arenduskeskuste osalust maakonna arengut toetavate Euroopa Liidu ja riigieelarveliste toetusmehhanismide disainimisel ja kasutamisel,
- toetab kõigi regioonide tasakaalustatud arengut ja kohalike huvidega arvestamist,
- jätkab riigiasutuste väljaviimist Tallinnast ja Harjumaalt, pidades silmas regioonide tasakaalustatud arengut ning loob ja laiendab riigisektoris kaugtöövõimalusi üle Eesti,
- kujundab Tartust Eesti haridus-, innovatsiooni- ja teaduspealinna,
- peab oluliseks erisuste tasandamist erineva arengukiirusega piirkondade vahel ning kohalike eripärade arvestamist arengu toetamisel,
- peab oluliseks investeeringuid infrastruktuuri, väikeettevõtete ja alustavate ettevõtete toetamist ning algatusi uute ettevõtete, töökohtade ja elanike ligimeelitamiseks maapiirkondadesse ja äärealadele,
- parandab kultuuri kogemise võimalusi üle Eesti (loe lähemalt valdkonnast „EESTLUS“),
- peab oluliseks valglinnastumise mõjudega kaasnevatele probleemidele lahenduse leidmist omavalitsuste rahastamisel ning piiride ülesel teenuste pakkumisel,
- toetab omavalitsuste koostööd avalike teenuste pakkumisel,

- kasvatab inimeste liikumisvabadust ning seisab selle eest, et kodud ja ettevõtted üle Eesti oleksid heade transpordiühenduste ja kiire internetiga ühendatud iga ilmaga,
- loob ja viib ellu taristuehituse pikaajalise kava (loe lähemalt valdkonnast „MAJANDUS“).

RIIGIHALDUS JA RIIGIREFORM

Isamaa:

- näeb riigireformi pideva protsessina demokraatlike institutsioonide tugevdamisel ning riigihalduse kaasajastamisel ja optimeerimisel,
- piirab bürokraatiat, ülereguleerimist ja ametnike arvu kasvu, toetab kokkuhoidu ning aitab kaasa inimeste vabale eneseteostusele, turumajandusele, omandivabadusele ja ausale konkurentsile,
- suurendab läbipaistvust ning vähendab teabe asutusesiseseks kasutamiseks määramise praktikat, juurutab mõõdikud ja kontrolli,
- hindab suurprojektide avalikele huvidele vastavust, kaasates sõltumatuid asjatundjaid, väliseksperte ja kodanikuühiskonna esindajaid,
- vähendab dubleeritavaid tegevusi, jätkates sarnaste funktsioonide ja asutuste konsolideerimist ning kujundades riigipoolse klienditeeninduse põhimõttel “kõik ühest kohast”,
- kasvatab Riigikogu ja kodanike rolli poliitika kujundamisel ja valitsuse tegevuse kontrollimisel,
- toetab suurandmetel põhinevate lahenduste testimist ja kasutuselevõttu avalikus sektoris ning teeb võimalikult palju suurandmeid avalikkusele masinloetavalt kättesaadavaks,
- vaatab lähtudes Riigikontrolli soovitustest üle kehtiva riigieelarve seaduse, vähendab eelarveprotsessis mittevajalike andmete kogumist ja aruandlust ning keskendub Riigikogule ja avalikkusele otsustamiseks tegelikult vajaliku informatsiooni esitamisele ja monitoorimisele,
- seisab vastu avaliku teenistuse politiseerimisele ning peab ametnike valikul esmatähtsaks nende erialast kompetentsust.

E-RIIK

Isamaa:

- seab e-riigi fookuse kasutajasõbralike teenuste arendamisele,
- tagab digiriigi toimimiseks, arendamiseks ja turvariskide ennetamiseks iga-aastase baasrahastuse olemasolu, et digiriik oleks lihtsasti kohandatav, efektiivne, paindlikult arendatav ja erinevates olukordades toimepidev
- toetab riigile loodud IT-lahenduste ekspordi, viies riigi IT-lahenduste tellimise ühe mõõdikuna sisse ekspordipotentsiaali hindamise,
- vähendab riigile andmete esitamisel koormust, juurutades andmetöötleses andmete ühekordse sisestamise põhimõtet,
- tõstab elanike teadlikkust küberhügieenist ja -turvalisusest,
- tagab avalikule sektorile esitatud delikaatsete isikuandmete kaitse ja inimeste võimaluse kontrollida oma andmete kasutamist,
- arendab e-majandust (loe lähemalt valdkonnast MAJANDUS).